

СВОБОДА НАРОДАМ – СВОБОДА ЛЮДИНІ!

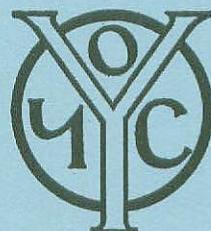
ВІСНИК

THE HERALD

Суспільно-політичний лісатник

З М І С Т

	стор.		стор.
Гомінка Азія	1	Фонтанчик	18
I. В-к — Модерне „Зміновіховство”	3	M. Понеділок — Переглядаючи со-	19
В. Листвич — Небезпечне баламут-		ветські оголошення	
ство	7	B. Винниченко — Заява	20
L. Мойсеєва — Цензура першого		E. M. — З нотатника	22
Кобзаря	8	O. Ждан — Діла еміграційні	23
Ю. Клен — Кілька зустрічей з Ко-		Проф. H. Полонська-Василенко —	
синкою	11	Проф. O. Оглоблин	25
Гр. Косинка — За ворітми	22	B. Косаренко-Косаревич — Україн-	
Дмитро Фальківський — З циклу		ська дипломатична місія до Скан-	
минуле	14	динавії	30
A. Микулин — Дніпром від Запоріж-		I. Дніпровий — Достойний учень	31
жя до Нікополя	15		

ОРГАН ОРГАНІЗАЦІЇ ОБОРОНИ
ЧОТИРЬОХ СВОБІД УКРАЇНИ

ВІСНИК

ГОМІНКА АЗІЯ

Європа, заабсorbована обороною від московсько-комуністичної агресії, надооцінювала її недобачала процесів, що відбувалися й відбуваються на азійсько-африканському континентах. В більшості намагання й боротьбу народів цих континентів позбутися чужої колоніяльної опіки й хазяйнування європейської людини, приймалося за прокомуністичні рухи. Конференція в Бандунзі, на якій зібралося 29 країн Азії та Африки, в великій мірі розкрила політичне лице народів й їхні прагнення.

Одушевленні наслідками торішньої конференції в Женеві, Пекін й Москва надіялися, що їм удасться, затуманивши розмовами про мир і боротьбу проти американського колоніалізму, закріпiti через конференцію свої позиції в країнах Азії й Африки. Бандунгську конференцію скликали з ініціативи, п'яти держав „Коломбо”, очевидно, не без підтримки пекінсько-московської. Сподівались, що там буде повна однозгодність тільки проти колоніалізму Європи, а головно Америки, а це дало б великі козирі для посилення імперсько-комуністичних впливів Пекіна й Москви. До самого відкриття конференції, російська, а за нею і вся комуністична преса покладала великі надії на те, що конференція стане демонстрацією єдиного азійсько-африканського фронту народів під керівництвом нейтралістів (Індія, Індонезія і Бірма) та Червоного Китаю проти західного колоніалізму, яким, мовляв, деригують ЗДА. Перші наради показали, що азійсько-африканської єдності, якої так хотілося Молотову з Чоу Ен Лаем так же важко сягти, як і європейської, чи всякої. Прем'єр міністри Пакистану, Цейлону, країн, що були ініціаторами конференції, як і представники інших країн, а особливо Філіппін, в перших своїх виступах поставили домагання засудити комуністичний колоніалізм, назвавши його „понад варварським і понад імперіалістичним”. Найменше сподівалися такого пекінсько-московські „ми-

ротворці”, підтримуючи ініціативу п'яти держав Коломбо в скликанні Конференції. Багато делегатів повели рішучу боротьбу саме проти цього новітнього колоніалізму і агресії, вказуючи, що він діє не тільки військовими заходами, а й за допомогою п'ятих колон, підривної діяльності, цебто назвали московську суть в новітньому колоніалізмові, який тепер називають комуністичним.

В Європі 10 років вивчають советознавство, а такого чіткого, властивого окреслення не спромоглися дати. Торік на IV.конференції Інституту, що досліджує советознавство, розважали ще над тим, чи національна політика большевиків є русифікаційною чи ні. І науково ще „не вирішили”, виходило, що ніби є, і, ніби, не є. Представники азійських народів вперше за довгі роки холодної війни окреслили властивим іменем політику Москви, політикою колоніалізму, назвали всі „Народні Республіки”, патворені на заході після другої війни, не сателітами, а советськими колоніями, властиво колоніями Росії. В тому успіх конференції і невдача та поразка Пекіну й Москви.

Перед конференцією в Бандунзі була скликана, за ініціативою Москви й Пекіну, конференція комуністичних урядів і комуністичних партій азійських країн в Нью Делі. Делегацію Советського Союзу, який не брав участі в Бандунзі, на Нью Дельській конференції очолював письменник Тихонов і Корнійчук. Це властиво була генеральна repetиція перед азійсько-африканською конференцією 29 держав. Все було на ній укладено й разроблено. Разолюції були приняті такі, як то вимагала політика Москви. Найголовнішим в них було: домагатись „співіснування” світів, заборони атомової зброї, місця червоного Китаю в ОН і виведення збройних сил європейських країн з Азії. А конференція 29 азійсько-африканських держав в своїх резолюціях всього того не узгляднила, а засудила ко-

лоніялізм Москви й Пекіну, заявивши, що „колоніялізм в усіх його проявах є лихом, яке треба ліквідувати”. Советська преса ту декларацію про боротьбу з колоніялізмом наслітує так, що то мовиться тільки про Америку, на магаючись свою поразку наслітити, як перемогу. Та від того суть і політичні осяги Бандунгської конференції не змінюються.

Член Палати Представників від Нью Йорку Клейтон Пауел, що був присутнім на бандунгській конференції, як приватна особа, разповідаючи про свої враження стверджує, що по-милково вважати, що ніби Китай і комуністи мають великі впливи на далекому Сході. В деяких країнах Азії, говорить він, закореніла ненависть до китайців, яку можна зрівняти з гітлерівським антисемітизмом в Європі. Народи Азії, твердить Пауел, не хочуть комунізму, вони хочуть свободи, незалежності й вороже наставлені проти всякого колоніялізму.

**

Не вспіли делегати роз'їхатися з конференції, як в Сайгоні, столиці південного В'єтнаму, розгорілися події, що виходять далеко за межі Індокитаю. Сайгонська революція проти французького колоніялізму, є її революцією проти червоного колоніялізму, і в тому її величезне значення. Торік, на Женевській конференції французький уряд, не рапуючись з волею В'єтнамської делегації, погодився на передачу комуністам більшої частини території В'єтнаму з 13 мільйонами населення, — північний В'єтнам. За південною частиною В'єтнаму з його 11,5 мільйонами населення, що залишилися поза засягом комуністичного адміністрування, Франція змушенна була визнати незалежність. Умова передбачає, що 1956 р. відбудуться вибори, на яких „волею народу” мало б статися об’єднання розділеної на двоє країни. З початку поділили, а потім мали б об’єднувати з „волі народу”. А коли ділили, то волі народу не питали.

„VISNYK” — „THE HERALD”

Published Monthly by the Organization for Defense of Four Freedoms of Ukraine, Inc. 123 Second Ave., New York, N. Y.

„Second class Mail Privileges Authorized at New York, N. Y.”

I. Wowchuk Editor in Chief.

Address: P. O. Box 304, Cooper Station
New York 3, N. Y.

Цей поділ був зручним для червоного колоніялізму, бо немає сумніву, що за два роки хаяння в Північному В'єтнамі, червоні господарі так підготують вибори, що та воля буде одностайною за комуністичними вказівками уряду Го Чи Міна — президента Північного В'єтнаму. Цим самим в Женеві було забезпечено перемогу комуністичної інвазії в 1956 р., тим більше, що в південному В'єтнамі, за яким Франція, ніби, визнала незалежність, діє біля сотні різних партій.

Визнаючи незалежність за південною частиною країни, Франція залишила там 100.000 армію для охорони країни від зовнішніх ворогів до часу виборів, бо В'єтнамська національна армія, чисельністю в 30.000 не являє собою боєвої сили. Таким чином впливи Франції „в незалежному” Південному В'єтнамі залишаються великими й вирішальними. Бувший імператор Аннама (Центральна частина В'єтнаму), теперішна лялька в руках Франції, Бао Дай очолив уряд південного В'єтнаму. Слухняний „колоніяльний монарх” під час другої світової війни співпрацював з японцями, потім, після поразки їх, став радником Го Чи Міна, а з 1949 р. за призначенням Франції очолив колоніяльний уряд „незалежного” Південного В'єтнаму. Цей непопулярний „суверен” з волі французького імперіалізму править країною з Рів'єри, ведучи там розкішне життя. Нічого дивного немає, що Го Чи Мін, енергійний і відданий своїй справі провідник, здобувши симпатії населення боротьбою проти колоніальної політики Франції, яку репрезентувала французька лялька з Рів'єри, при допомозі Пекіну й Москви заволодів більшою половиною В'єтнаму.

ЗДА, що помагали всіляко Франції під час останньої затяжної війни в цій багатій і преважній стратегічно країні, і після Женевської конференції продовжують допомогати урядові Південного В'єтнаму. Та при такім безладді, якому потурає Франція, ніяка допомога не врятує країни від комунізму. Франція, визнавши незалежність південного В'єтнаму, через свого Рів'єрського монарха унеможливлювала піднесення країні, а без ліквідації наслідків колоніялізму не можна ні посилити національної армії, ні піднести національного духа, приборканого попереднім колоніялізмом. Залишки французького колоніялізму стали головною перешкодою на

I. В-к

МОДЕРНЕ „ЗМІНОВІХОВСТВО”

Дуже чомусь не люблять наші деякі політики принципів і засад. Про боротьбу українського народу проти большевизму, вони завжди говорять на всіх академіях, а коли доходить до законів, норм, які зобов'язують в усій боротьбі, тоді у них починає переважати хитрість, тільки вже не малоросійська, а модерніша. „Принципи, то одне”, говорять вони, „а практика, то інше”. І звідціль походить та практика братання, розмов і шукання пиття, чи поживи, там, де заперечуються самі принципи.

Приїздить собі такий політик на відвідини до Америки. І не до української установи поспішає, а стежечками чимчикує до „приятелів”, що поборюють і воюють з нами всіма засобами. Американско-українська установа, знаючи про те, потім витає його й титулує. А хлопчина собі й думає, що так і треба було, бо ж він представник Центру, „який має повну свободу в своїх політичних діях” (УІБ з 7. квітня). Дуже небезпечна річ повна свобода, коли люди не почувають відповідальності за свої вчинки, тим більше, для діячів такого маштабу, які час-

шляху оздоровлення відносин у Південному В'єтнамі. Щоб якось урятувати цю ніби незалежну країну від неминучої катастрофи, французи змушені були погодитись на призначення незалежного від Бао-Дая в'єтнамського націоналіста — патріота Ню Дін Дьєна фактичним керівником країни. Він, як патріот своєї країни, взявся вивести Південний В'єтнам на незалежний шлях.

Та рішучі його заходи, скеровані на оздоровлення відносин в країні, не прийшлися до смаку у Франції. Після того, як катастрофа ніби минулася, в Парижі були не проти того, щоб позбутися енергійного керівника, який став на перешкоді в дальнішій експлоатації французами В'єтнаму. В країні вибухло повстання, скероване проти „проамериканського” курсу енергійного патріота — керівника. Найбільшу кампанію проти незалежного курсу Ню Дін Дьєна вели комуністи, як проти ставленника ЗДА. В Парижі, щоб якось затримати своє колоніяльне пісдання, дорадили Бао Даєві звільнити цього енер-

то трапляються в нас в Центрі, вона часто заводить у прірву всі національні зусилля.

От перейшов на той бік Крутій. І зараз партійний комунікат: вкрали. Згодом другий випадок. Був собі чолов'яга, до українства майже не признавався, до 1952 р. нічого не було чути про нього, а коли виплодили в єдинонеділімськім інкубаторі федералістіків, тоді на сцену української політики з'явився „політик”. Василакій. Розгорнув кипучу діяльність, переговорював, комбінував з діячами, що так ревно відстоюють і хочуть накинути нам непередрішенство, а потім зник. На наших очах, якісь опікуни, приватно робили з нього політичного діяча, комбінували, а ми мовчки дивились. На тім боці цей „діяч”, під силани нам, заспівав на московських нотах з Берліну, а його пісню транслювали з Києва й Москви. Єпізод, чи скоріше епізодчик невеликий, але в ньому є дещо таке, що варте уваги.

Американський Комітет подав про це дуже яконічно, заявивши, що випадок з бувшим советським агентом без сумніву підтверджує, якого великого значення надає советський уряд

гійного керівника країни. Це й стало кульмінаційним пунктом революції у В'єтнамі. Кривава боротьба цих кілька тижнів у великій мірі нагадувала горожанську війну колись на Україні. Ню Дін Дьєнові удалося ізолювати і перемогти найману армію бунтівників. Після запеклих боїв в Сайгоні і на провінції, він опанував ситуацію. Склікана Революційна Рада за участю всіх партій, каст і інших організацій усунула лялькового монарха від керівництва країни. В цій фазі революції французький колоніалізм зазнав цілковитої поразки. Перемога націоналіста Ню Дін Дьєна є ніби перемогою незалежних сил В'єтнаму, а разом з тим і перемогою над новим червоним колоніалізмом, який за женевською умовою мав би опанувати всією країною „з волі народу”. Та це не послаблює напруги в цій так важливій під стратегічним і політичним оглядами країні світу, а скаріше увиразнює її, ще більше загострює. Треба припускати, що в 1956 р. коли прийде до об'єднання з „волі народу”, ця напруга тут ще збільшиться.

роботі Комітету. І тут же в спростованні заявив, що чутки про співпрацю свою з Комітетом розповсюджував він сам. Чутки, то й чутки, але дивно, що люди з Комітету, які зустрічались з тим „діячем”, не поцікалися звідкіля й на які засоби розгортає він кипучу федералістичну діяльність з непередрішенських позицій. Не він же творив УВР, а одержав його в спадщину готовим, укомплектованим і не без субсидій. Та й вся кипуча діяльність цього „діяча”, вирощеного в непередрішенському інкубаторі спеціально для протиукраїнської політики, відбувалась не приховано, хтось же опікувався ним, як він власівський мундир міняв на вишивану сорочку федераліста, маючи підтримку приватних людей і „повну свободу політичної дії”. А коли вже говорити про чутки, які, ніби, розповсюджував він про свої зв’язки з діячами АКВБ, то чому тих чуток було не присікти, не сказати людям правди про них.

А тепер оцей діяч на тім боці, сфотографувавшись з генералом Михайловим, головою „Комітету для допомоги поворотцям” та Крутієм, заспівав на комуністичних нотах, — кається, згадуючи всіх, тільки оминає федералістів. І ті, що політичну діяльність його підтримували тут, пробують насвітлювати його потойбічні мелодії по своєму, знов проти нас. Здавалось би, що справа зовсім ясна: люди попрацювали на замовлення, найшли себе там, де їм і належить бути, де їхне місце. Одна ж бо дорога у Трушневича, Крутія, Маглакелідзе, Василакія й інших, бо й ціль одна. А НРС, таке попоуллярне серед русської еміграції інакше те насвітлює. У нього і Трушевич, і Маглакелідзе, що був ніби, пов’язаний з покійним Головою Паризького бльоку націоналів, з людьми якого мав стосунки і Василакій, то все нещасні жертви. Чого доброго ще й героями стануть. „Не стали б большевики викрадати Трушневича, або вбивати Фоталі-Белі, коли б ці люди не були небезпечними для них,” — пише НРС. Не стали б вони підкуповувати та заманювати Маглакелідзе, Василакія, коли б для них було б байдуже існування організацій, до яких ці люди належали. Червоні не заманюють і не викрадають людей ніколи у тих організацій, які свою політичну роботу бачать в еміграційних склоках.” (25. квітня 1955 р. НРС). В другому числі цієї ж „демократичної” газети якийсь чоловік з феде-

ралістичного виводку, переповівши про передачу з Києва, де транслювалось інтерв’ю „діяча” Василакія, робить висновок і переконує, що там на Україні всі хочуть федералізму, бо інакше б большевики не допустили такої передачі. Доки „діячі” діють на цім боці, вони і їхні організації (!) страшні для большевиків. Через те їх і викрадають, а як вони переберуться на той бік, де їх властиве місце, звідкіля й прийшли, тоді вони стають мучениками. І своїм говоренням підтверджують пропаганду федералістів, що серед народів Росії національна ідея непопулярна, вони тільки й думають там, як міцніше скріпити єдність з Росією. Пслідно на світло „російська демократична” преса.

Дуже помиляється той, хто хоч на хвилину повірить, що то є припадковим висловом думок якогось федераліста. На мій погляд, то така ж припадковість, як і додаток до НРС „Східняк”, що друкувався, як „стороннее сообщение”. І хто зна чи єинонеділимські діячі з Інституту, що досліджують советознавство, щоб зберегти неподільність імперії, не придумають якось „наукової теорії”, аби пустити ще між пилиги світові між очі для дезінформації його. Советознавство ж бо наука молода, а вчені, що нею кермують, мають добру імперську методологічну школу. Хіба ж не дослідив Д. Каров, що УПА, то не українська формація, а совєтська, більше русска. В останньому епізоді є цікава деталь. Фото Василакія з Крутієм та Михайловим дуже поширює берлінська рептилька „За поворот на Родіну” тут, мабуть не менше і там, на тім боці. А коли переходили цілі зграї „руссих антибольшевицьких діячів” на той бік, то вони не удостоювались такої чести. Про них патріотична єдинонеділимська преса пускала сльозу, як по викрадених мучениках, а декому навіть і річниці справляють. Чому, спитає читач, воно так?

Нинішня політична акція МВД за повернення збігців, співпала з миротворною політикою Кремля до Австрії. Головним і вирішним в тій акції є: скомпромітувати перед населенням там національні еміграції, а в першу чергу українців, бо спротив України проти большевицького імперського централізму найбільший. Тому МВД повертає чи підбирає перекінчиків, з яких тут зроблено великих діячів для української еміграції, хоч вони серед неї ніколи не діяли. Там вони, „усвідомивши” свої гріхи перед Родіною,

каються і говорять про нерозривну дружбу українського народу з Росією. То один з багатьох методів теперішньої війни большевицької Росії проти українського народу. Ця тактика має й другу сторону. Вона дає єдинонедільнимським колам тут матеріали для „наукових доказів”, мовляв, „націонали” то народ непевний, вони совєтські, а їхній сепаратизм, то видумка комуністичного ладу, його не підтримує населення. Стратегія спритна й обрахована фахово. Імперські кліщі двораменні: одно рамено большевицьке, а друге анти, дія ж їх узгіднена за законами механіки. Вона не нова. Хіба ж не те саме робилося в 20-30-тих роках. Хто не пригадує випадку з поверненням В. К. Винниченка й інших.

Подаючи в цьому числі покаянного листа Винниченка, хочемо пригадати соціологічний зв’язок між тодішнім і теперішнім. Тодішня „zmіновіхвіща” постала не сама собі, а була подумана і відповідно розпрацьована, щоб при допомозі хитких людей, перекінчиків, психологічно послабити, коли не зламати українську боротьбу. Не про ідеологію комунізму йшло тоді, як і тепер, а про відношення України до Росії, про колоніалізм большевицький, про його утримання на Україні, бо комунізм, то лише форма імперського колоніалізму. Большевики знали політичне блудництво обдарованого письменника, знали його „метанія” із сторони в сторону, і не заважалися призначити його заступником Голови Ради Народних Комісарів і Народнім Комісаром Зовнішніх Справ після того, як він у заявлі про свій вступ до комуністичної партії визнав РКП центром світової революції, а комуністичну партію, створену в Москві для України, підкореним апаратом того центру. Орган ЦК КП(б)У „Комуніст” в ч. 5 з 15. XI. 1920 р. писав, повчаючи наївних комуністів, які дивувалися тому призначенню так, „і не дивлячись на те, що Винниченко ще недавно був у лавах наших ворогів, не дивлячись на те, що його політичне минуле характеризується „метанієм” з боку в бік (з гетьманської почекальні в ряди совєтської влади), охоче прийняли його послуги для боротьби з петлюрівською й польською контрреволюцією й запропонували йому найвідповідальніші посади)”. Теперішні „анти-комуністи” не рівня Винниченкові, то рибки дрібносінські (за

те їх плодиться багато в модерному інкубаторі), але політична суть, соціологічні підстави того не змінилися. Тоді треба було отих послуг для боротьби з „Петлюрівщиною”, а тепер вирощують слуг для боротьби з націоналізмом, щоб отрутити українську національну ідею отрутою непередрішенства, федералізму, вбити, або бодай притупити почуття національної окремішності, відрубности, а тоді федерацію, чи якусь іншу форму співжиття з єдиною Росією комісарською чи демократичною накинеться легко.

В перші місяці совети, панічно перелякані німецькою авіацією, пробували будувати штучні літoviща з диктовими літаками й такими ж ангарами, надіючись обдурити німецьких летунів і охоронити свої літoviща від бомбардування. „Український визвольний рух” Гулая, створений на еміграції в єдинонедільнимському пляні й потім переданий в спадщину Василакію, то щось подібне до тих штучних літoviщ. Ставилось завдання: скомпромітувати справжній Визвольний Рух України і ті визвольні національні сили на еміграції, що є в зв’язку з ним. Не є так важно, як довго тривала близькість сьогоднішнього поворотця, якого показують там, як еміграційну ляльку, від якого пишуться листи сюди, важним є, що сили, які ніби хочуть боротись з большевизмом чомусь і для чогось з тістообразного хахла, „не помнящого родства”, робили політичного українського діяча. А ще важливішим цо ті земляки з політиків, які „контактувались” з такою діяльністю, приймали його за партнера. Пригадаймо, як реагувала деяка преса, коли національно чесні люди, „кривду” заподіяли Гулаєві, коли він, очевидно, не без завдання розпочав свою діяльність, щоб вгнути чи виломити наш національний фронт.

Для деяких політиків зрада, чи проти-національні вчинки, коли їх робиться в рукавичках та ще й за допомогою чужих сил, не є лихом, вони лихо бачать тільки в недосконалій формі чи способі, за допомогою якого робиться найблагородніше діло. Видресовані звички у них вважаються за політичну культуру. І ніяк не второпають собі конечності національної гігієни, відбору для політичної діяльності. Ми дуже любимо взоруватись на інших, а не бачимо, як багато уваги приділяється справі добору людей в країнах, на яких хочемо взоруватись. В політичній практиці деяких наших ді-

ячів, нічого неетичного немає в тому, що поруч з заслуженою пошаною до Петлюри, робиться національного героя з Винниченка. Ті, котрі вказують на несполучність цього, політичний ідіотизм, стають „примітивами”, відсталими від модерної політики.

Академія Наук на еміграції досі не мала змоги видати фундаментальної праці про нашу боротьбу вчора, а збірку, присвячену В. Винниченкові, вже видано. Те, що не вмістилося в ту збірку, публікує „демократична” преса, підкреслюючи, що „виволяючи його (народ) соціально, підносячи його людську гідність, ми тим самим визволяємо й національно — домагаючись прав і пошани до його культурних традицій, мови тощо”. (Вперед ч. 3 (52).

Безкомпромісуву боротьбу за державу, не-від'ємним від якої є всебічне визволення, у п. Чапленка заступлено домаганням прав і пошани до культури мови народу. Такого борсандія в пресі не бракує й воно своє робить, культивуючи пораженство, „зміновіховство” в модерніх формах. Коли політичні сили й люди, що протистоять і боряться з большевизмом, не мають глибокої віри в національну істину, в свою національну правду, вони своєю діяльністю породжують замішання, хаос, в якому розквітає пораженство. Це добре знають ті, що так ревно дбають тут про збереження імперської неподільності, тому й кокетують саме ті політичні сили, які позбавлені глибоких ідейно-метафізичних підвалин, байдужі до світогляду, а ласі на хвильовий успіх. Сліпота в питаннях принципових, рано чи пізно приводить до політиканства з його заплутаними стежками, де легко губляться люди, а то й групи. Про це й ходить ворогові, тому так наполегливо, під видом боротьби з большевизмом, ведеться боротьба проти принципів українського націоналізму і зasad національної ідеї.

Д. Донцов „людина шкідлива”, — пише П. Волиняк, бо говорить про московську отруту і, вказуючи на те, чим була й є московська політика до України й народів, закликає протиставитись імперській отруті боротьбою опертою на засадах національної духовості. А Волиняк і всі, що з ним, плекають мораль „суспільства вільних духом”, повчає, що ні, не так. Бо „сьогодня ми фактично знов задаємо тон СССР в культурній і економічній ділянках. І Росія му-

сить з нами рахуватись, інакше вона скидатиметься на того „мудреця”, що намагався весною закрити шапкою траву, щоб не дати їй змоги вибитись з землі”. (Нові Дні, ч. 63 за квітень). Висновок: Повірмо у мудрість Росії, бо не в її інтересах придушувати наш ріст. Редактор Нових Днів, після довшого вивчення націоналістів, коли переконався, що з ними волинянської каші не звариш, осьмілів і копає копитом Донцова і дає свою нову заповідь, в якій радить повірити Росії, бо там ми тон задаємо. Заповідь не оригінальна й не нова. А ми тому потураємо, або легенько по приятельськи полемізуємо, забиваючи, що „безвірного вчити все рівно, що перепалене залізо кувати”.

Потурання політичному уголовству, яке нам підносять, як політичний реалізм, заклики не гнівити „тупоті і підсвинків з чужими агентами”, а „зробити всіх президентами”, як казав покійний Липа, є найбільшою і найнебезпечнішою хворобою наших днів. Це й потрібно ворогові: витворити саламаху, в якій фарисеї з вдачею хитрих малоросів у проводі стануть. Вони ліпитимуть свої товариства без членів з надією на чиюсь ласку, „завзято” поборюючи всі сили, що вірять в ідею й за неї готові боротись. Ігноруючи принципи, засади національних традицій, моралі й етики, вони проповідуватимуть „повну свободу політичних дій” для кон'юнктурально-сконсолідованих груп. Не сміємо забувати, що консолідація кількох, двох чи трьох партій далеко не те саме, що об'єднання спільноти й нації. Спільноту ніколи не можна об'єднати на капітулянському кон'юнктуральному реалізмові, її об'єднану не роздвоєна виразна ідея й люди, що боронять її, знаючи й розуміючи чого хоче нація, а чого хоче і що робить ворог та його слуги. Політичний кон'юнктуризм еміграційних політиків неминуче стеле дорогу до поразки, капітулянства, породжуючи хаос і зневіру серед еміграцій; він витворює духову прірву між еміграцією й народом, що різними способами бореться проти окупанта. Коли хочемо бути корисними тій боротьбі, то мусимо скінчити з кон'юнктурними хитаннями.

**СКЛАДАЙТЕ ЖЕРТВИ
НА
ПРЕСОВИЙ ФОНД „ВІСНИКА“**

В. Листвич

НЕБЕЗПЕЧНЕ БАЛАМУТСТВО

Від деякого часу в нашій пресі і „так взагалі” з’являються відгуки однієї небезпечної ілюзії, на яку давно хворіють уми деяких провідних кругів Заходу. Ця ілюзія про можливу „тітоїзацію” китайських комуністів, у висліді якої Пекін показав би таку бодай пів-демократичну дулю „ясному кремлівському сонечкові” і кинувся б в нетерпеливі обійми того ж Заходу, як зробив, буцім то, тіто.

Забувається при тім зasadничу річ, а саме, що „тітоїзація” Тіто не принесла ніякої полегші народам Югославії, не привела до поменшення комуністичного терору в тій країні, ані до ніякої хоч би і як сповидної „демократизації” цього людо-ненависницького режиму. Не стерла вона з рук Тіто ні крові генерала Михайлова, ні тисяч жертв цього, з ласки батька Сталіна, маршала. Те, що Тіто ласкаво зволив прийняти американські гармати ледви чи дає підставу навіть угадувати в котру сторону ті гармати зачнуть стріляти, коли б прийшло до зудару Сходу із Заходом.

Тільки полетить голова якогось комуністичного вожаки в Китаю, зараз знаходиться доволі багато людей, які ладні цю подію інтерпретувати, мовляв: Мао Тзе Тунг „визволяється” з-під опіки Кремля, летять голови московсько-большевицьких ставленників, отже: тримти, цнотливе лоно непорочної демократії, Мао Тзе Тунг із своїми ордами „іде до тебе”. Забувається при тому якось, що в комуністичному „государстві” голови летять із логічною повторністю, що таке „обтинання голов” це звичайна, конституційна практика усіх народніх демократій і воно скорше вказує на затиснення партійної дисципліни внутрі комуністичних заговірщиків, чим на що небудь інше.

Коментуючи висліди конференції народів Азії й Африки в Бандунг, міністр закордонних справ ЗДА правильно підкреслив, що: „зasadнича політика (китайців) є безсумнівно скоординована з політикою Советського Союзу і партійна дисципліна придержується обома країнами в зasadничих справах”. А лідер республіканської партії в сенаті, сенатор Новленд, додає: „в довгій історії Советського Союзу і в дещо коротшій історії комуністичного Китаю

немає нічого такого, що могло б вказувати на те, що комуністичні запевнення є варті бодай стільки, скільки варт напір, що вони на ньому написані”.

„Авраам роди Ісаака, Ісаак роди...” Москва породила Мао Тзе Тунга і його режим, що ж іншого може породити і Мао Тзе Тунг, як не комунізм в його Ленінсько-Сталінсько-Хрущовській інтерпретації?

Відомий американський публіцист (один із нечисленних, який знає, що Україна лежить в Європі, а не десь „між Сіямом й Індо-Китаєм”) виразно стверджує: „простий факт, що генгстеги контролюють уряди Москви і Пекіну, і що це вони розпалюють „холодну війну” в Північній Африці, Середнім Сході і Південно-Східній Азії. Це вони пірвали на шматки перемир’я в Кореї. Це вони розбурхали повстання в полудневому Індо-Китаї. Це вони активно підтримують неспокої на кожному континенті”.

Для китайських комуністів єдина надія її опора Червоний Кремль. Він їх вивів у люди, він їх держить при житті, він просуває до ОН, він тепле життєдайне сонечко під яким цвіте-процвітає комуністична партія Китаю і її владарі. Для ствердження цього факту вистарчить прочитати твори Мао Тзе Тунга, що саме тепер „доиливають” до Заходу. Бо ж саме в фактах треба шукати пояснень для різних цікавих подій, а не в затінках власної уяви.

Є поширюване твердження, що Москва була проти конференції в Бандунг, і вона перед тим зайніціювала конференцію в Делі, яка мала стати початком посиленої диверсії в країнах вільного світу. Але таке твердження не суперечить одному фактів, що Москва пробує використати кожну нагоду для своєї пропаганди. І даремно сподіватися, що певне скріплення авторитету Чу Ен Лай перед народів Африки й Азії, яке будьто б було помітне на конференції в Бандунг може вплинути на „самостійницькі” настрої серед китайських комуністів.

Логіка таких сподівань подібна до тієї, яка твердить, що „курка єсть зерно, з зерна того нарощає на ній м’ясо”. Отже: зерно це м’ясо”.

Кому, як кому, але нам, українцям, повинно бути відомим, що большевики не цураються

ніяких і найбільш карколомних прийомів, щоб сяянути свої цілі. Вони всетаки мистці в пропаганді, а тієї пропаганди для большевизму добродій Чу Ен Ляй в Бандунг натворив немало. Він і здобув для себе „деякі” симпатії, як спритний і уложений дипломат, і „перехався” по ЗДА, і вияснив публічно, що немає такої штуки, як московсько-комуністичний імперіалізм, бо народи Східної Європи мають саме такі уряди, які вони собі самі бажали і вибрали. Коли тільки зачеплено комуністично-російську Мекку, Чу Ен Ляй мало зо шкури не вискочив і сердега Неру немало попрів і набігався, щоб удобрухати уявного кандидата в китайський ітойїзм.

І Совети самі не залишилися позаду.

„Президії Конференції країн Азії і Африки, Бандунг, Індонезія.

Вітаю учасників Конференції, представників країн Азії й Африки, яка відкривається. Висловлюю щирі побажання плодотворної роботи і успіхів в розв’язанні поставлених перед Конференцією благородних завдань.

К. Ворошилов, Голова Президії Верховної Ради ССРС”.

Такі ж телеграми вислали інші „ресурсники” і всі ті телеграми були надруковані в советській пресі на чоловому місці.

Кремлівські ватажки і Пекінські комуністичні горлорізи це одна і та сама шайка, яка підготовляється до поневолення цілого світу.

Відомою в Америці є діяльність славетної „Чайна Лоббі”, яка діяла для добра комунізму згідно з інтенціями Кремля. Очевидно, багато тих „любостів” були запомороченими туманами, і через те стали знаряддям Кремля, не знаючи його правдивого обличчя і його всіх хитрих прийомів. Але було б страшенно дивним, коли б одного дня серед нас прийшлося викрити подібну українську „Чайна Лоббі”, яка зачала б ширити небезпечну думку, що властиво на світі є два комунізми: один, поганий, той, що концентрується в Москві і став знаряддям московського імперіалізму, і якийсь другий „правдивий”, „трохи ліпший”, який що до чого навіть може стати допоміжною силою в остаточній розправі з Кремлем.

Це була б страшна ілюзія, для якої немає найменших підстав, які одверто заявили, що на випадок конфлікту, їхня лояльність належить

Людмила Мойсеєва

ЦЕНЗУРА ПЕРШОГО КОБЗАРЯ

(до 115-річчя першого друку)

„З усіх українських письменників, Шевченко мав найбільший вплив, що триває й дотепер, — і не тільки літературний, а й громадсько-політичний. Його ім’я не тільки діячі, але і вороги українського національно-визвольного руху не рідко розглядали як символ всього цього руху” (ЕНЦ. УКР.)

Цей вплив на націю, оце перше місце Шевченко здобув відразу, 115 років тому своїм першим дебютом — невеликою книжкою на 114 сторін, що носила таку скромну назву — „Кобзар”.

З того часу ми „вдивляємося” все напруженні і уважніш в Його невпинно зростаючу постать”, бо Шевченків „спів був (і є) для України воїстину гуком воскреслої труби архангела... се вже був не Кобзар, а національний пророк”... (П. Куліш).

„З того часу всі в нас поділилися на живих і мертвих” — одні стали „катів катувати”, — другі — „катам помагати”.

Перший Кобзар вийшов 1840 року. На підтитульній сторінці слова — свідоцтво нашої неволі: „Печать позволяет с тем, чтобы по отпечатании представлено было в Цензурный Комитет узаконенное число экземляров”. С. Пе-

не їхній власній країні, а таки Москві, як „надхненникові і реалізаторові комунізму”.

Даремно і небезпечно сьогодні шукати „доброго комунізму”. Комунізм в усякій масці є тим самим, тим, якого породила варварська Москва і який працює для її перемоги.

Ком-партія Китаю — це вірний учень Маркс-Леніно-Сталінізму і, доки Пекін є в лабетах тієї ком-партії, доти даремно сподіватися звідтіля якої небудь допомоги в боротьбі із Москвою.

Недарма в ССР співають:

...Русский с китайцем братъя навек,
Крепнет единство народов і рас.
Плечи расправил простой человек.

тербург, 12. фебруя, 1840 года. Цензор П. Керсанов.

Перегортаю дорогоцінні сторінки. Друкованій „Кобзарь” на доброму папері, бо хоч і має 115 літ, не сипається на крайках, папір злегка пожовтілий, обгортака без напису, блідо табачного кольору; дві підобортки, на одній дозвіл цензора, щойно цитований, на другій ілюстрація В. Штернберга — бандурист з по-водатирем, — далі дві сторінки титульні, на першій одне слово „Кобзарь” великими літерами, — на другій Кобзарь. Т. Шевченка, Санкт-петербург, 1840, в типографії Е. Фішера.

Далі слідують вісім поезій Шевченка, що й становлять зміст першого Кобзаря, кожна має окрему титульну сторінку, де зазначено назву твору і присвяту. Приміток в кінці книжки нема; тексти друковано в російській транскрипції; всі сконфісковані місця позначені крапками в кілька рядків, залежно від величини сконфіскованого уривка (див, для прикладу стор. 93 з Кобзаря).

Перша поезія „Думи мої”, — друга — „Перебендя”, присвячена Е. Гребінці. Обидві ці речі незачеплені цензором. Мимохідь слід згадати про присвяти Шевченка, що ніколи не були винадкові „для так годиться”, а становили безпосереднє звертання до того, кому присвячено твір. Є дещо в творчості Е. Гребінки, за що треба буде йому „дати отвіт” — ганебний, як для українця „переспів” Пушкінської „Полтави”. Тому Шевченкове:

„А щоб тебе не цурались,
Нотурай їм, брате,
Скачи враже, як пан каже,
На те він багатий” — говорить само за себе.

...Спадає на думку висказ Е. Маланюка, що стосується іншого подібного „блудного сина” України: „саме Шевченко і саме тому, що йому, а не знекровленому Гоголеві судилося стати генієм Нації, спромігся на геніяльну синтезу:

„Ти смієшся, а я плачу...”

І тим здолав поновно включити Гоголя і в історію нашої культури, і в літературний процес доби. Це власне Шевченко... з інстинктом „господаря”, що бачив ширше і вище повернув „блудного сина” його Нації.

„Перебендя” пояснює з вирозумінням прогріхи Гребінки її повертає його Україні.

Третьюю в „Кобзарі” — поема „Катерина”. Цензурою скреслено такі місця: розділ III:

„Оттаке то лихо, бачите дівчата!
Жартуючи кинув Катруся Москаль.
Недоля не бачить, з ким їй жартувати,
А люди хоч бачать, та людям не жаль.
„Нехай”, кажуть, „гине ледача дитина,
Коли не зуміла себе шануватъ!”
Шануйтесь ж, любі, в недобру годину,
Щоб не довелося Москяля шукатъ!”

Розділ III кінчається словами „Що мені робити”, дальних одинадцять рядків до кінця нема. Старанно скреслено початок четвертого розділу:

„Попід горою яром — долом,
Мов ті діти високочолі,
Дуби з гетьманщини стоять;
В яру гребелька, верби вряд...
...лісом загуло”.

Присвячена поема В. Жуковському, і з цього приводу серед нас уперто шириться баламутство, мовляв, „не міг же Шевченко ненавидіти росіян, товаришувати з Жуковським, навіть присвячувати йому поему, тому Москяля з Катерини слід розуміти, не як росіянина взагалі, а салдата чи офіцера”.

Хто ж був Жуковський. Визначний рос. письменник І. Бунін, до речі єдиний з рос. письм. лавреат нобелівської премії, каже, що Жуковський був нещлюбним сином невільниці туркені і рос. поміщика Буніна. І, додамо від себе, хто знає, якщоб не близькуча талановитість Жуковського, чи не „крила б його курява” на довгих шляхах Московщини, як Івася, Катериненого сина з поеми. Своє прізвище дістав поет за хресним батьком, Жуковським.

На четвертому й п'ятому місці — „Тополя” і „Думка” (Нащо мені чорні брови), скреслених місць нема, теми бо їх — лірика, кохання.

Шоста поема в збірці — найсильніший твір Шевченків з 1839 року „До Основяненка” (Б’ють пороги, місяць сходить). Цензурою знято понад 25% цілого тексту, пропущено чотири уривки:

I. „Не вернуться!”
Загуло, сказало
Сине море: „не вернуться,
Навіки пропало!
Правда, море, правда сине:
Такая їх доля!
Не вернуться сподівані,

Не вернеться воля;
 Не вернеться Козачина,
 Не встануть гетьмани,
 Не покриють Україну
 Червоні жупани.
 Обідрана сиротою
 Понад Дніпром плаче;
 Тяжко, важко сиротині,
 А ніхто не бачить,
 Тільки ворог, що сміється.
 Смійся, лютий враже!
 Та не дуже, бо все гине"...

2. „А до того Московщина
 Кругом чужі люди”...

3. (тяжко батьку) жити з ворогами”.

4. Пропущено від слів „На всім світі стала” до „утни батьку, орле сизий”, але тексту цього відновити не можна, бо всі пізніші видання „Кобзаря” його не подають, зливаючи обидві перервані частини вірша в одну.

Читаючи „До Основ’яненка”, нас потрясає сила Шевченкового слова, нас палить вогонь його почуття, це „воїстину ветхозавітний Голос Господень”... Могутній поклик Вернітесь! будить з оспалості і з байдужіння, щоб знову панувати, бо ганьба нам за те, що „жита похилились, де паслися наші коні, де тирса шуміла, де кров ляха, татарина морем червоніла”... Бо не „похilenі жита”, налиті стиглим колосом пшениці, гарантують волю й незалежність його країні, „обідрана сиротою понад Дніпром плаче”, а „ворог, що сміється, забере і так те „жито”, бо не боронить його вже меч козачий, на сторожі України не стоять „Козаччина” й „гетьманщина”... Але, ні! Вони в ернуться. Шевченко вірить в силу свого поклику, — „Наш завзятий Головатий не вмре, не загине — ось де люди, наша слава, слава України”!

Свідоцтво нашого духовного зледачіння сами собі виставляємо, коли в сотий раз приписуємо Шевченкові не його слова: „Наша Дума, наша Пісня не вмре, не загине”, що, як відомо, належать перу Панька Куліша. Ось, як виглядає дотичне місце в першому Кобзарі: (фотокопія сторінки 93-ої)

Читач, що вміє розуміти написане, бачить, що з цілого образу поезії, з цілого її органічного сенсу, виходить, що не місце в ній для „думи і пісні”, де брязкає зброя, шумлять

• • • • • • • • • • • • • • •

Слава не поляже;

Не поляже, а роскаже,

Що діялось въ світі,

Чыя правда, чыя кръвда

И чыя мы даты.—

Нашъ завзятый Головатый

Не вмре, не загыне:

Отъ де, люди, наша слава.

Слава України, —

Безъ золота, безъ камяню,

Безъ хытромъ мовы,

А голосна, та правдыва

Якъ Господа слово... —

прапори битв. І дальші слова: „без хитрої мови”, що їх в Україні вживается часто замість слів „вишуканої”, „добірної”, суперечать і „думі і пісні”, мова, бо їх, переважно буває „хитрою”. Зрештою, геній Шевченка не пророчив би самозрозумілої кожній і смертній людині істини про незнищимість народних пісень навіть окупантам. Наші „Малоросійське напеви” високо цінилися за часів Монархії, звучать вони і тепер „в стенах Красного Кремля” і не про це йшлося Шевченкові, але про незнищимість „Нашого Завзятого Головатого”, воїна України, символа „своєї сили”, що є запорукою і „своєї хати” і „своєї правди” і „своєї волі”. Той самий мотив зустрічаємо у великої спадкоємиці Шевченкового Духа, незабутньої Лесі Українки. В її програмовому творі (хоч не всі з нас ще це усвідомили) в поемі „І ти колись боролась”... на місці „Завзятого Головатого” є „козак з конем” і „кінь і їздець”. Леся Українка була другого з українців, що знала святу істину, що коли „козак з конем пропаде навіки”, „кінь і їздець в Червонім Морі згине”, „навісна чужинка” (Москва) „зносить України клейноди, святкуючи над нею перемогу” — але розуміння цього не мали наші, сумної пам'яти, провідники в роки

1917-20-тих, коли „воскреслого Головатого”, — стихійне постання війська українського, — силоміць умретвляли власними руками...

„Іван Підкова” — передостання поема першого „Кобзаря”, завдяки проти-турецькій тематиці, скалічена не була цензурою.

Восьма й остання поема „Тарасова Ніч”, в ній згадується про трьох історичних ворогів України: „Москалі, Орда, Ляхи бились з Козаками”. Цензурою знято три уривки, а саме;

I. „Була колись Гетьманщина,
Ta вже не вернеться,
Було колись панували;
Ta більше не будем...
Tii слави Козацької
Повік не забудем!
Україно, Україно!
Ненько, моя Ненько!
Як згадаю Тебе, Краю,
Зав'яне серденько!
De поділось козачество,
Червоні жупани?
De поділась доля-воля,
Бунчуки, гетьмани?
De поділось? Ізгоріло?
A чи затопило
Синє море твої гори,
Високі могили?
Мовчать гори, грає море,
Могили сумують,
A над дітьми козацькими
Поганці панують!
Грай же море! Мовчіть гори!
Гуляй, буйний, полем!
Плачте діти козацькі! Така наша доля!”

2. Від слів „Столтана ляхами” до „Обізвався Тарас Трясило” багато крапок проставлено цензором, але відновити уривок не можна, бо і в інших виданнях „Кобзаря” це місце відсутнє.

3. „Згада козак Гетьманщину,
Згада та й заплаче.
„Була колись козацька
I слава і воля, —
Слава сяє, а воленьку
Спіткала недоля.
Було колись панували
Ta більше не будем
Tii ж слави козацької
Повік не забудем”.

Все, що мало в собі натяк на минулу держав-

Юрій Клен

КІЛЬКА ЗУСТРІЧЕЙ З КОСИНКОЮ

Пригадується дощистий надвечір не пам'ятаю якого року (чи не 23-го?). Хтось пропонує літи на літвінірку, що відбудеться десь на Кузнечній (що нині зветься „Пролетарською”). „Ходім, читатиме Тичина та ще дехто з молодих”. Спокусився, йду. Простенька саля, кілька рядків лавок. Тут я вперше побачив Косинку. Вийшов молодий, бадьюорий хлопець, русянин з водянисто-ясними очима, сів у кріслі та, заклавши ногу на ногу, дивлячись просто в салю, на нас, і не маючи ніякого манускрипту перед собою, почав „читати” якесь із своїх оповідань (коли не помиляюся, „В житах”). Здивувало мене не тільки те, що на пам'ять говорилося прозу, а вразив ще й голос, гучний, як сурма, що віддавав усі тонкощі, всі інтонації діялогу і влучно підкреслював, що треба. Чув я Косинку потім ще й вдруге, коли він читав оповідання „Анкета”. То був найвищий щабель майстерності; комедія, напів зросійщена, мова п'яниці-селюка набирала барв і життя, поривала слухачів до реготу, від якого штукатурка сипалась; ми вже не тільки чули, а мов на екрані бачили живі постаті. Коли я пізніше сам перечитував твори Косинки, вони ніколи на мене не робили того враження, як у талановитій інтерпретації автора. I пригадується ще один, трохи комедійний виступ. Косинка сів, у своїй позі, в кріслі та, як звично, гучним і впевненим

ність нашу, послідовно викреслено було цензурою, бо вороги розуміли суть Шевченкової правди: „Шевченко набув між друзями своїми славу відомого малоросійського письменника а тому й вірші його подвійно шкідливі й небезпечні. З улюбленими віршами в Малоросії могли посіятися і згодом вкорінитися думки про щастя часів Гетьманщини, про щастя повернути ті часи і про можливість Україні існувати у вигляді окремої держави”... так писали в рапорті до Миколи I-го шеф жандармерії, Орлов, і генерал охрани Дубельт. Богненими літерами горить Шевченків Заповіт — Шевченкова Правда: „Україна — окрема держава” і чекає „поборників святої волі”!

голосом почав на пам'ять говорити одно з своїх оповідань. Але по 3-х, 4-х хвилинах раптово урвав, натужив чоло, не міг більше згадати ні одного слова зі свого твору. „Продолжай дальше сваїмі словамі!”, сміючися, гукнув хтось із приятелів з задніх рядів. Але Гриць не схотів. Переїнявся веселим настроєм публіки і, махнувши рукою, зійшов зі сцени.

Згадується ще такий випадок. Якось усім сували підписувати якийсь то там протест проти галицької преси (не пам'ятаю, з якої нагоди). Оповідали, що „протест” лежав у канцелярії державного видавництва. Кожного ловили: „Ага, ви прийшли по гроші?” або: „Ви з рукописом? Ану, спочатку прочитайте оце!” і аркуш підсовувався. Кожний, чи хотів, чи не хотів, підписував. Один Косинка збунтувався: „Що я попихач, чи мавпа? Не хочу, та й годі, підписувати!” Всі оповідали це по Києву, як анекдот, а один з старіших письменників лагідно докаряв: „Дуже похвалюємо, Грицю, твою горожанську відвагу, але чи ж можна так наріжати себе на небезпеку?”

І потім зустріч десь за столиком: їмо морожене. Косинка захопився читанням мемуарів. „Чи читали „Поклик морів” Люкнера? і він назвав ще кілька книжок. „Уявіть собі”, розказував з ентузіазмом: „підводна війна. Німецьке судно декорується норвезькими прапорами, на столах усюди норвезькі газети й листівки, і от зустріч з французьким пароплавом. Французького капітана з офіцерами запрошується в гості. Але німець веде його вже не в той покій, де висить портрет короля Гакона, а в той, де у ввесь ріст на стінах пишається кайзер і Гіндебург”.

„Mon dieu!” Попереджував же мене мій колега з корабля З., що тут сновигає якийсь „Німець”. — „Вашого приятеля можете побачити в сусідній кімнаті!”, ввічливо зауважує німець”... — „Неодмінно прочитайте!” кидає на прощання Косинка. У мене лишалося враження, що хлопець назамін сірої, безрадісної союзської буденщини, будує собі з якихось уламків минулого світ іншої, героїчної, дійсності. Життя зблякло й вицвіло, треба було десь позичити барв, і чужими фарбами він, — хоч і не був фантастом, — малював славетній епос майбутньої України, якою хотів її бачити.

А врешті остання зустріч на Фундуклейській.

Гр. Косинка

ЗА ВОРИТЬМИ

(Закінчення)

III.

У хаті гули мухи, мов два рої бджіл у вулику; і коли махнула руками Варка коло столу, то вони знялися — осінні та в'їдливі і почали по вікнах дражнити сонце...

А воно освітило хату і подушки на полу чорні розпарило, що аж дишуть, здається, важко, бо хата мала, стара і в кутках мокра; літо пройшло, а на покуті — як стояв ще з зими заплаканий Микола-чудотворець, та й зараз іще сльози ті не висхли; рушник на святому старий, давно пратий і квітками з пшениці та плетеними хрестами обтиканій...

На склоці, мальованому живтою та зеленою фарбою, лежить дві-три книжки, а проти них, на поколупаній грубі, — тістом примазаний, висить портрет Шевченка; Варка хотіла помазати грубу, та замазала йому кожуха і Опанас тоді сварився і наказував — ніколи не займати, що не вміє...

Коли всі з хати розійшлися, то Варка плакала, вмиваючи Шевченка і приказувала:

— За вас, діду, і мені од Опанаса попало...

А він теж посмутнів і висить у Мартиній хаті — такий журний, наче тільки що винилакався, і сонце стріляє йому з вікна просто межи очі...

Під ним тихо сіла Варка, коли Опанас матері письмо читав, і слухала так пильно, що коли

Косинка вже давно не писав оповідань, а служив десь у Вуфку. Великі темні окуляри звідкись з'явилися у нього і так мінили обличчя, що ледве піznати. „Що, не пишете?” — „А де там писати. Хай їм біс!” Косинка махнув рукою. То була відповідь, яку тепер від кожного доводилось чути. Чесна людина воліла нидіти в канцелярії, аніж виконувати „соціальний заказ”. Завзятий й упертий до кінця, він, очевидно, давно попав у проскрийційний список осіб, яких рано чи пізно треба було Росії знищити. Чекали тільки нагоди. Поміг Кіров. Стало більше одною жертвою, що напоїла кров'ю свою звологнілу від снігу землю. Згинув чесний і щирій боєць за українську культуру.

Вістник, 1935 р. кн. 3.

згадав Дмитро про неї, та ще за чоботи — розплакалася, бо ніколи ще вона не бачила таких рясних сліз у матері, як із того письма:

„Дорогі мамо, сестро, і ти, Опанас! Пишу цього листа до вас аж із китайської границі. Стояли ми полком у Байкальських горах, а це прийшов приказ, та пішли на своїх куцих конях до границі. Я дужий та здоровий, і школу кавалерійську скінчив... І веселе товариство наше, бо мабуть, у полку найбільше нас із України... Та ще з Кавказу грунини: вони танцюють, а ми співаємо”...

— Так чудно пише, що й розібрati трудно, — промовив Опанас, і далі:

„І гаолян, більший за наш очерет у двоє, листатий, де стоїть бідний ходя, наче в сурму приграє нам, як заведуту хлопці: „Та веселая та доріженька”, або співають ще часто: „Дадуть тобі, мій синочку, ще й казенну рушницю”... Це їх винвчив тут один учитель такої...

Хлопець поклав листа і радісно засміявся:

— Який, — думає, що в нас такої не співають!

Але мати сиділа смутна, і просила читати:

„Дійшла до нас звістка з України, що недорід у вас, і так мене прибила, що коли згадаю нашу Лемківку вбогу, то ваше, мамо! поневіряння по чужих роботах, — наче обценьками хто здавить серце... Чи помагають же вам із комнезаму, — треба, щоб помогали, бо такий закон є для тих, хто служить у Червоній Армії...

— Сину, сину, — яка тая поміч? — проказала в півголоса Марта; ніби жалілася синові, казала:

— Пішла до зборні: виоріть хоч поле, а голова знитився, та: „Самому треба наймати”...

...Рідко, Опанасе, пишеш до мене письма' чи може забагатів, чи може грошей на напір немає?...

— Таки догадався, — осміхнувся гірко хлопець.

Мати витерла заплакані очі.

„Отож поспілаю вам червінця, та справте чоботи Варці, хай не бігає за скотиною боса, бо скоро осінь — підуть ранки холодні, росяні... Не забудьте ж мамо, спрavitъ їй хоч поганенькі пришиви...

— Уже й тепер холодно... — заплакала на лаві Варка, — але побачила строгі очі Опанасові, повні жалю — змовкла.

...Хочби батько живий був, бо тепер же там, як та мошка дрібна: нікому ні заступитися, ні помогти...

Опанас, при цих словах, коли в голос мати заплакала, розхилив свої брови, став з розкритими очима, наче збирався вступити з кимсь невідомим, але сильним, у бійку.

Він сказав до матері: Чого це ви? Не люблю,

коли таке пише... Не пропадем, хай не радіють...
І на слова його:

...Ta не сумуйте, мамо, хай підросте трохи Опанас (чи ви його посилаєте цю зиму до школи? Пошліть небезпремінно): я прийду до дому, як нічого не буде... Хіба тільки ми бідні? Он є такі китайці, що тільки сині штани та сорочка, а то все нужда з'їла, бо скрізь іще одному з пельки пре, а другий з голоду зацвітає”...

Марта подивилася на свою дранку-кохту, що лежала коло Варки:

— Мабуть, сину, і ми не кращі за китайців тих бідних...

...А ти, Опанасе, шануй Варку, та живіть тихо — не снартіться з матір'ю, бо вони й так у нас згоріли, як та суха трава: за батьком нас доглядали та добра не зазнали, а підтопталися — ще краще стало. Чи хватить же у вас хліба до нового? Та не забудьте, мамо, спрavitи, як получите гроши, чоботята Варці: хіба вона не заробила за літо, спотидаючись за чужими овечками?...

— Заробила... заробила, сину... — Витерла великі сльози Марта, а Опанас іще дочитував: ...Пригортую всіх та цілу. Ваш Дмитро”...

Марта, коли Опанас скінчив письмо, наче по-молоділа надіями сина і пішла до печі рівна та бадьора, щоб дати пополуднувати дітям; і жаль, і радість, як сполохана птиця, забилися під серцем:

— А на що вже ти, Опанасе, вивчишся? — поспітала вона сина.

Хлопець стояв посеред хати — такий був розпалений, що ніби хто поклав до його очей дотлівати жар, а на лобі провів смужку і вуха облив калиновою юшкою — такі червоні...

Він сказав матері: Ні нащо я не хочу вчитися, аби вмів їздити автомобілем... О, я ту машину глядітиму не так, як скот ваш, ні, її буду так чистити, так ходить коло неї, що коли бігти, то не кричатиме, наче недорізане порося, а вигукуватиме.

Варка при цих словах засміялася і перекрила крик машини: ків-ків-ків...

Мати поставила на стіл миску і Опанас та Варка, що пасла овечки, почали залазити за стіл; полуднували нашвидку, сьорбнувші борщу по ложці (хотіла ж Марта купити сьогодні хоч олії на базарі, але огірків тих понавивозили — розминуться не можна і вона продала свій клунок за 20 коп. та на всі пшона торбу зторгувала і два фунти соли — отакий базар!), і пастухи її почали чистити огірки, посыпали густо сіллю, і хрумкати.

Дмитро Фальківський

ІЗ ЦИКЛУ „МИНУЛЕ”

I

А він стояв тоді понуро,
І руки зв'язані іззаду...
І тільки місяць коло муру
Скликає сестер своїх на раду.
В очах байдужість і покора...
І тихо:
— Дайте докурити!...

I Опанас, пополуднувавши, не дякуючи Богові, як це почала за ним примічати Марта, — взяв з лави її драну кохту, в якій одпоров стані носив замість піджака (своєго старого піджака він зберігав для школи), надів її уже в сінях, зайняв свою телицю, ляснув, чи зо зла, чи з радості, на вулиці нагайкою і погнав, займаючи займанки у сусідів...

А Марта довго стояла за ворітами — проводила очима дітей; її Опанас у кохті, наче той чорногуз, ступав у білих штанах за скотом і голова хлопця була схилена до землі, як той колос, що серп не зрізав на межі...

— Я вже ту школу, сину, виплачу тобі, а приймуть... — приказувала сама собі мати, додавала:

— Нехай на злість багачам Лемківським, що синів докторами та артистами виводять, мій хоч автомобілем їздитиме!

I пирхкав, голосно заспівував у Мартиному серці той автомобіль, що її Опанас правити ним збирався; вона, як мати, загордувала своїми синами, що не чула, коли новобранці з неділею привітали, а за Гордійчичного Петра левадами затяг котрийсь тієї самої, що в письмі син згадував...

Вона загадалася:

— А мій же Дмитро так тяг, що коли співав — і старі слухали...

I прийшла до неї за ворітами стара, ще од баби своєї, мабуть, за сто літ, пісня — така, що ніхто вже її в селах ніколи не заспіває, хіба лише мати, як розплачеться:

„Ой пустила синів за ворота,
Як тих сокольників”...

Хотіла заспівати Марта, чи з горя великого, чи з радості, але не було голосу, і не до лиця старій співати.

А ще за мить — лицем угору
Лежав він кулею забитий.
Давно було... Було багато...

I в мене ж кров — не як у риби!...
Ну чим же, чим я винуватий,
Що трошки, тільки трошки схибив...
Хотів в чоло...

Тряслися руки...
А за стіною степ широкий.
Пустить?

Та я ж чекіст!...
Ах, муки...

I це страшне, розбите око.

II

В степу кося збиває роси, —
А там — дівчата із серпами,
Забувши втому коло кросен,
У смерть іграють з колосками.
Серпи — чик-чик... і колос долі...
— Чи думав він, що буде мертвий?
I в ряд поклалися по полі
Німі спони, безкровні жертви.
І жаль такий, що між колоссям
Волошкам смерть невинуватим...
За що ж вони?

Ах, там, де косять,
Нема часу їх обминати...

Добро дівчатам із серпами:
Їх жертви плакати не вміють...
Спони кладуться за спонами,
Лише серпи блищають, як змії.
А я?

Я те ж косити мушу
В їм'я майбутнього врожаю
І жах один, що жертви душу, —
Подумати тільки — душу мають...
І стане гірко-гірко в серці:

— А може й тут волошки сині.
Та чи ж побачиш в буйнім герці,
Де винуваті, де невинні?
А так — усе до болю просто...
Рука пером сім раз чиркне
I вийде слово просте: „Розстріл”
(Папір німий... мовчить... не крикне).
A потім прийде сіра північ,

I в камері задзвонить тиша...
A там... „Наган” розбудить півнів...
Земля в крові...

I „він” не діше...

В окупованій Україні

А. Микулин

ДНІПРОМ ВІД ЗАПОРІЖЖЯ ДО НІКОПОЛЯ

Там, де колись були наші славетні, легендарні Дніпрові пороги, тепер вибує дніпрова вода, яку стримує велика гребля Дніпрогесу...

Пароплав пливе озером, на дні якого знайшли свій відпочинок свідки славної української минувшини, дніпрові пороги. „Чи бачиш, Дніпро висихає, пороги давно не гудуть. Зозулі на дерево сідають, недолю Вкраїні кують” — так співається в одній українській пісні про українську недолю під московським окупантом.

Пароплав пливе озером і погляд мимоволі зупиняється на дніпровій греблі. Вона перетяла Дніпро віноперек і стримує воду Дніпра-Славути, щоб віддати свою силу на працю Дніпрогесу. Водозливна пройми між бинками греблі замикається спеціальними сталевими плинтами за допомогою порталів корб-кранів. На лівому березі, побіч греблі, збудовано трьохкамерний шлюз, яким спускаються і піднімаються пароплави. В давнину українські війська, пливучи Дніпром до Чорного моря, перетягали човни волоком, щоб оминути пороги. Запорожці ж пили поміж порогами, під керівництвом лоцманів-спеціалістів. Тепер пароплав об'їздить греблю каналом-шлюзами. Пароплав поволі входить до шлюзу, вода випомповується потужними помпами з каналу-камери до

ТА Й ПІДУ Ж Я ЗА МІСТО...

Та й піду ж я за місто, в село —
Там, де межі здіймаються круто,
Там, де вітер сухим помелом
Замітає шляхи позабуті.

Поклонюся я низько житам:
— „Ви простіть мене, блудного сина,
Що я вас проміняв, прогадав
На сирени, на брук, на машини”...

Проспіваю я пісню весні:
„Гей, ти весно! Розплетена весно!
Заплету в твої коси пісні,
Пов'яжу із квіток перевеслом”...

Проспіваю про гамір машин,
Пригадаю минуле з болем,
Розкажу, що в селянській душі
Не умруті волошки, ні поле...

(Друковано в ЛНВ, кн. VII-VIII, 1927).

потрібного рівня, відчиняються сталеві ворота і пароплав поволі посувается до наступної камери.

Спустившись шлюзами до нижньої течії Дніпра, пароплав спрямовується до причалу міста Запоріжжя. Він буде плісти майже годину. На обох берегах Дніпра розкинулося Нове Запоріжжя — величезний металургійний комбінат „Запоріжсталь”, алюмінієвий комбінат, коксохем-комбінат, завод ферро сплавів, сталеплавильні гути, низка металургійних заводів. Між ними розтяглися так звані робітничі селища „посольки”, які поступово перетворюються у місто. Під час великого „драпу” (відступу) советських військ на схід, частина устаткування з заводів „Запоріжсталь” була вивезена за Урал, більша ж частина знищена.

Нове і Старе Запоріжжя сполучені між собою трамваєм, тролейбусом та автотранспортом. В 1954 році розпочалися праці над спорудженням тролейбусної колії через Дніпровську греблю від Дніпрогесу до трансформаторового заводу та закінчено будівництво залізничного вокзалу „Ст. Запоріжжя І”. Від дніпровської греблі до Запоріжжя йде широка асфальтова вулиця, що має советську модну назву проспект Леніна. На вулиці зроблено два проїзних асфальтових тори, розділених між собою зеленими насадженнями-кущами. Серед них пішоходи, обрамлені кущами квітів, клумбами, газонами. В новому Запоріжжі збудовано палац культури металургів, оуди-вельників, кінотеатр ім. Гоголя, концертова заля ім. Глінки, кінотеатр „Батьківщина”. На місці с. Вознесенка будуються новобудівлі. В районі Запоріжжя йде взагалі велике будівництво, але в очі впадає, що переважно будуються державні та культурно-пропагандні установи, ресторани, готелі, контори, управління, нові заводи. Житлових будинків споруджується взагалі мало. Житлова криза, яка була в Запоріжжі дуже гострою до другої світової війни — не розв’язана тепер. Навпаки, — збільшилася, хоч в газетах советська пропаганда галасує про величезне будівництво житлових будинків. Та воно, як видно, тільки на папері, а не на ділі.

На правому березі Дніпра, в селі Верхня Хортиця, росте і тепер могутній запорізький дуб-пам’ятка історичних подій на Україні від 13-го віку. Дуб має 36 метрів висоти, діаметр його зеленої корони 43 метри, а діаметр стовбура 6,32 метри. Він дічує всіх величезною могутністю та силою. Від стовбура розгалужуються галузі-віти, кожна з них досягає товщини доброї деревини. Цей дуб свідок багатьох історичних українських подій, які відбулися протягом 700 років його життя. Кора його чиста, амі тріщини і дуже добре збереглася. Дуб огорожений металевим парканом...

Пароплав вже пливе просторами Нижнього Дніпра. Нижче дніпрової греблі Дніпро розподіляється на дві течії-Новий і Старий Дніпро, які охоплюють острів Хортицю. На початках Старого Дніпра, на скелястому березі, збудовано камнедробильний завод, який виробляє щебінку для будівництва Каховської ГЕС.

Острів Хортиця-один з найбільших островів на Дніпрі: 10 км. завдовжки і більше 3-х кілом. в ширину. Колись, в 11 віці, на Хортиці збиралося українське військо

кіївських князів, тут князі відбували військові наради, реорганізували військо і виступали в похід проти половців та татар. Розміщений на шляхах між Правобережжям Придніпров'ям, приазовськими степами, Кримом та Чорним морем, острів відіграв значну роль в історії України. Від середини 16 століття на острові весь час перебували козаки-запоріжці. В 1556 році на Хортиці збудовано Хортицьку твердиню. Вільні запорізькі землі розкинулися на обох берегах Дніпра і досягали аж до Чорного моря. Центром запорізької волі і свободи була Запорізька Січ на Хортиці. Вона боронила широкі степові простори України від ворогів, звідсіля вибиралися запорожці в далекі походи на кримських татар, перепливуючи Чорне море, досягали Анкарі, Стамбулу, Трапезунду та Скутарі.

Від Хортиці понад Дніпром, аж за Каховку та Базавлук, простір вкритий густими очеретами, лозою, деревами, озерами, річечками, притічками та бистриками, то Великий Іzug Запорізький, з його відомими на Україні та серед ляхів і москалів дніпровими плавнями. Золоте дно називали українці дніпрові плавні. Безліч озер, струмів, річок, бакай, з осокою, ростуть могутні дуби, осокори, верби, в'язи, берест, шелюга. Плавні були непрохідні і служили непереможним захищтом для Хортиці та всієї Запоріжчини. В плавнях водилося багато всякої дикої птиці, звір'я, а в озерах-рибн. Рибу ловили навіть руками, або плетушками. З побудовою Каховської греблі плавні будуть залишитися водою і заховаються на дні Каховського водоймища. Вони, як і Дніпрові пороги, зникнуть на дні „каховського моря”. В часи громадянської війни та війни України з Росією в 1917-1921 р.р. плавні відіграли велику роль в боротьбі українських повстанців проти північного окупанта.

На острові Хортиця не залишилося тепер і сліду від бувшої Запорізької Січі. Тут перебуває філія Московського науково-дослідного інституту електрофікації і механізації сільського господарства. На Хортиці створено величезний овочевий та ярновий радгосп площею в 500 га. Через острів проведено залізницю, для чого збудовано два великих мости через Дніпро. На самому острові знаходитьться залізнична станція „Січ”. Залізниця через станції Канцерівка, Томаківка, Марганець, Нікополь, Апостолово сполучує Запоріжжя з Кривим Рогом і закінчується на Г'ятихатках. Це була царська Катеринівська залізниця. З Криворізького залізорудного басейну до нового Запоріжжя везеться залізницею залізна руда, металева сировина, марганець, — все те переробляється на металів і вивозиться до Московщини.

Пароплав за годину прибуває до пристані старе Запоріжжя, на лівому березі Дніпра. Колись Запоріжжя називалося Олександровськ. Місто засновано в 1791 році на місці фортеці Олександровська, що входила в один лан цюг фортець, які тяглися аж до річки Берди, яка впливає в Озівське море. В 1806 році місто стало повітовим центром катеринославської губернії, а в 1921 названо Запоріжжям, як „поступка” національним прагненням українців. В 1926 році воно нараховувало 56 тис. мешканців, але в зв'язку з будовою Дніпрогесу та нового Запоріжжя стало швидко зростати. В 1939 році в місті вже мешкало 289 тис. мешканців. Після перетворення міста в обласний центр, воно стало дуже розбудован-

уватись за рахунок різних обласних установ та різних управлінь і трестів. В Запоріжжі працюють судоремонтні майстерні, завод комбайнів, два паровозо-ремонтні заводи та інші підприємства. Є драматичний театр, бібліотека, багато кінотеатрів...

Відвітувавши від Запоріжжя пароплав із плав по течії між плавнями Великого Лугу Запорізького, минає острів Лису Гору і підходить до села Біленька. Острів Лиса Гора за часів існування Запорізької Січі відігравав роль передового форпосту для Хортиці. Він весь вкритий густим лісом, шелягом та непрохідною осокою. Під час війни України з Москвою в 1917-1921 роках на острові перебуває штаб українського повстанського загону Чайківського. Загін Чайківського, з плавен віконував близьку напади на московські червоні окупанські війська, пинув комісарів та комуністів, наганяв страху на ЧЕКА та ЧОН. Чайківці мали до розпорядимости дві гармати, але ні один пароплав білогвардійських чи червоних російських единиці ніколи не проходив мимо Лисої Гори. Сотки комуністів та комісарів знайшли спокій на дні Дніпра біля Лисої Гори. Про чайківців та їхні дії можна написати цілі легенди. Загін зліквідований у 1922 році об'єднаними силами чекістів та чонівців Дніпропетровської, Полтавської та Кіївської округ.

Всі мешканці села Біленьке тепер загані до колгоспу ім. Кірова. Колгоспи села Біленька та села Мар'ївка обслуговуються Біленьківською МТС. В селі як і раніше стоять ті ж самі українські білі хатки, криті соломою навколо садки та дерева, за Дніпром-плавні. Як боляком на здоровому тілі, серед села стирчать побудовані з червоної цегли колгоспний клуб, та кіно. За своїм виглядом вони аж пік не гармонізують з гарними українськими чепурними хатками. Біленьке колись славилося своїми кавунами та динями. Взагалі вся Запоріжчина була славетна овочами, яриною і кавунами. Недалеко від Біленька більшевики організували овочево-ярновий радгосп ім. Ворошилова. Крім плекання овочів радгосп переводить досліди у плавневих низинах та на заливних площах Великого Лугу Запорізького над племенем риску.

Недалеко від Біленького вниз по Дніпру стоїть на високому дніпровому березі село Тараківка. Село оточене величезними лугами та плавнями. На схід від Тараківки тягнуться широкі простори родючих степів. До часів червоної окупації степи були заселені хуторами, серед них були визначними: хутір Рублів, Борщев, Крайноки, Сівака. Під Тараківкою мали власні великі маєтки землевласники німець Тисен та Струк. За оповіданнями селян Струк мав до 40 тис. десятин землі. Під Тараківкою бере свій початок з Дніпра річниця Бугай. Річниця тече під селом Очеретькове, Яковівка, Городище і Червоно-Григорівка (Чернишева) та впадає знову у Дніпро під Нікополем (с. Новоаннівка). З річки Бугай випливав бистрик Ревун. Бугай та Ревун охоплюють з усіх боків невеличкий острів — Городищанську гору, яку ще називають Томаківська. За часів Запорізької Січі тут був розташований дуже міцний запорізький форпост, який здався також Томаківська Січ. Ще у 1922-24 роках на горі можна було помітити вали та рови, а також місце, де колись була Церква.

На горі раніше росли дерева, а навколо неї великі діки

груші, терніна та глід. Від річища Бугай гора має відрубний, крутий берег висотою до 10-15 метрів, у якому ще в 1921 році знаходили входи до льохів, викопаних з берега. Річище тут глибоке і бистре. Воно було дуже добрим захищом від ворога. Бистрик Ревун охоплює Городищанську гору зі сходу і відділяє її від села Городище. Від гори між селами Городище та Червоно-Григорівка притягається довгий і широкий зелений луг-мочарі, який перетинається багатьма річечками та протоками. На лівому березі річища Бугай непрохідні плавні. Весною коли розливається Дніпро плавні заливає водою. Розлив бував такий великий, що навіть дерева ховаються під водою. Отже постає дійсно природне море.

В 9-ти кілометрах від Тарасівки розпочинаються марганцеві копальні Нікополь-Марганець, що мали і мають надзвичайне значення для ССР. Це єдині в світі марганцеві копальні, які найбагатші на марганець. За старих часів копальні працювали прямо серед села Червоно-Григорівка. Належали вони до акційного товариства „Пролюзіт“. Згодом їх вже вироблено і копальні перенеслися до села Городище. Марганцеві поклади тут визначаються тим, що після „збагачення“ (відповідної обробки) кількість марганцю в покладах досягає 45%. Це пайвищий відсоток у всьому світі. Марганець тягнеться під землею по балці Солена десь в степі. Але як кажуть геологи — він ще там „молодий“. Середня товщина марганцевого шару досягає більше як 2 метри.

Через Тарасівку раніше вивозився марганець Дніпром до Нікополя. Коли збудовна Катеринівську залізницю тепер марганець вивозиться через станицю Марганець. В давні часи великі валки з хлібом сунули з степів до Тарасівки, Нікополя та аж до Катеринослава, стовбами шляхами. Хліб вантажився на пароплави і вивозився за кордон. Тепер значення Тарасівської пристані зведено до так званої колгоспної пристані. Хліб вивозиться на Заготзернопункти, а звідти пароплавами в ті місця, у які накаже Москва.

Минувши Тарасівку пароплав підходить до м. Нікополь (по грецькому „Місто Перемоги“). Місто розташоване на високому правому березі Дніпра. Нікополь, з своїми пригородами Довгалівкою та Лапинкою знаходиться на місці так званого Микитинського Рогу, на якому в 1638 році було засновано Запорізьку Січ. Ще й тепер частина Нікополя, що розташована на південний-захід над Дніпром зв'язується Микитин Ріг. Коли глянути на Нікополь з пристані, побачимо так звану Нікопольську гору, на якій в давнину відбувалися величезні ярмарки. Кожної п'ятниці тут були тічки (кінські базарі). Пристань з станицею Нікополь сполучена залізницею. Над самим Дніпром, на високому березі знаходиться гарний нікопольський парк-сад. Він насажений дуже давно, хоч большевики припинили його насадження собі. В парку стоїть пам'ятник Пушкіну. Від ярмаркової гори, аж до бувшого крітого ринку (шопи), Нікополь перетинає головна вулиця Катеринославська, тепер, звичайно проспект Леніна. Паралельно їй Херсонська, Кримська, Олександровська, Ярмаркова, які тепер носять інші назви. Станція Нікополь знаходиться за містом, сполучується з Нікополем різним транспортом. До 1916 року в Нікополі ще існувала так звана конка. Вона возила пасажирів з Нікополя на стан-

цю. (Конка — віз накритий, у якій сідали пасажири. До віза віряжено пара коней. Візник в спеціальному вбранні правував кіньми, продавав квитки на переїзд конкою і гудів у мідну руру, подаючи сигнал що конка від'їжджає).

За старих часів Нікополь славився великою торгівлею хлібом, овочами, яриною, фруктами, кавунами, динями, виноградом, медом. Абрикосів було стільки, що ними годували худобу й свиней. Торгівлю хлібом мали у своїх руках жиди. Вони скупували хліб до шинхлірів та потім переробляли його на великих млинах, яких у Нікополі копісь не бракувало. Величезні баржі з хлібом плили Дніпром до Херсону, а звідти закордон.

На Дніпрі стояли сукновальни, які „валили“ сукно, а місто було перспективне комерсантами. Ціни на сільсько-господарські продукти, як взагалі на весь крам в Нікополі, були чи ненайдешевші на всій Дніпропетровщині. До революції місто мало гімназію, прогімназію, вищу початкову школу, комерційну та інші школи. В пригороді Лапинка існує старовинний цвинтар, на якому було досить багато різних старовинних пам'ятників та могил запоріжців. Раніше в місті було багато цегельних заводів та завод сільсько-господарського реманенту, який виробляв знамениті саківські плуги. Тепер завод також виробляє різне сільсько-господарське знаряддя, але вже пристосоване для праці тракторами. За часів сталінських п'ятирічок за містом збудовано потужний Південнотрубний завод, а навколо його низка будинків і різних будівель. Ця частина міста тепер зветься соцістським містом. В місті тепер працюють учительський інститут, педагогічна школа, технікуми, кінотеатри, клуби, палац пionerів, бібліотека. Перший кінотеатр — так званий ілюзіон в Нікополі відкрився в 1912 році.

Велику цінність для Нікополя становить музей краєзнавства ім. Ломоносова. Він діє здійснює дуже цінними матеріалами з історії міста та його районів.

В з'язку з Каховською ГЕС Нікополь цілковито реконструюється. З 3-х боків його оточить вода „каховського моря“. Будеться нова пристань. Стара буде зліквідована. Від „моря“ місто захищатиметься величезними залізо-бетоновими греблями-дамбами. Вони будуються від Нікополя аж до Городищанської гори. Будеться також судоремонтний завод та новий річний вокзал. Плавні будуть цілковито затонені водою, а „каховське море“ охопить собою площа в 120 кілом. довжини та 20 кілом. ширини. Такі села як Капулівка, Покровське, Ново-Павлівка, Червоно-Григорівка стоятимуть на березі „моря“. Річки Чортомлик, Підйильна та Лапинка сховатимуться під водою „моря“. Затоплять також і Стару Січ, яка була копісь у гирлі річки Чортомлик. (1652-1709 роки). З Старою Січчю з'язане ім'я українського запорізького лицаря Івана Сірка, кошового Січі, який разом з своїми старшинами та козаками написав історичного листа до турецького султана. Від Нікополя пароплав пливє далі до Кам'янки, Карай-Дубини, аж до Бізюкова Манастиря, визначної пам'ятки України, який тепер большевики дощенту знищили.

ФЕЙЛЕТОН

ФОНТАНЧИК

У багатьох школах стоять в коридорах бачки з квартами на ланцюжках. Сама кварта — одна на всіх школярів — перебуває в несподіваній суперечності з вимогами гігієни; щожко ланцюжка, то він свідчить про глибоке переконання авторів цієї бурсацької конструкції, що кожна дитина, приходячи в школу вібито для навчання, приховує нестримане бажання заволодіти шкільною квартовою.

Ідея ліквідації кварти на ланцюжку довго хвилювалася педагогічну громадськість, аж поки, нарешті, набрала такої конкретної форми.

Бачок повинен залишитись, кран — теж. Але до крана треба приробити трубочку. Дитина відкриває кран, з трубочки піднімається маленький фонтанчик, і школяр п'є, скільки хоче, не наступаючи на горло гігієнічним правилам.

4 серпня 1954 року міністр освіти України Г. І. Пінчук звернувся до Міністерства місцевої і паливої промисловості УРСР з листовою просьбою дати вказівку своїм підприємствам, які виготовляють бачки для шкіл, робити їх з кранами-фонтанчиками. Для наочності до листа міністра був доданий рисунок, на якому разом і назірно зображені бачок, кран, трубочка і пунктиром — передбачуваний фонтанчик.

Через два тижні, детально вивчивши питання, заступник міністра місцевої і паливої промисловості П. П. Гриценко (нині міністр) відповів Міністерству освіти, що він вважає завдання посилішим для свого відомства „при умові погоджені й затверджені конструкції”.

4 вересня заступник міністра освіти О. Філіппов повідомив П. Гриценку, що погодження і затвердження конструкції, тобто крана з трубочкою, натрапило на непереборні труднощі, і попросив зробити два „пробних бачки з кранами-фонтанчиками”.

Подумавши ще десять днів, Міністерство місцевої і паливої промисловості дало згоду.

Через особливу складність цього завдання міністерство вирішило кооперувати свої підприємства для його виконання. Виготовити два крани з трубочками заступник міністра О. Павлов доручив директорові другого Подільського рапром-комбінату м. Києва В. Хасіну, а зробити два бачки і „оснастити їх вищевказаними кранами” — директорові Київського заводу столових приборів імені Дзержинського М. Саакянцю.

День 14. вересня 1954 року, коли було дано ці розпорядження, співробітники Міністерства освіти виправили, вважати першим днем нової ери в історії бачків для питної води.

Але вони поспішили.

— Ну, як бачки з кранами-фонтанчиками? — спітали через тиждень працівники Міністерства освіти.

— Освоюємо, — дулетом відповіли їм Хасін і Саакянць.

Те саме вони відповіли ще через тиждень. І через три тижні. І через чотири.

А потім замовили.

24. листопада 1954 року заступник міністра освіти О.

Філіппов знову звернувся з листом до Міністерства місцевої і паливої промисловості: де ж все-таки краны-фонтанчики?

Міністерство зареагувало на це запитання з властивою йому енергією. Не минуло й десяти днів, як Хасін і Саакянць одержали ще один папір з підписом ще одного заступника міністра А. Дубини з вимогою „забезпечити безумовне виконання розпорядження міністерства від 14 вересня”.

Рівно через місяць після дати, яку т. Дубина встановив як останню і остаточну, в Міністерстві освіти пролунав телефонний дзвінок:

— Забираєте ваші бачки.

Можна уявити собі радість одержувачів...

Після виконання ряду формальностей, серед яких не останнє місце займало надання заводові імені Дзержинського писаної гарантії, що Міністерство освіти поверне йому історичні бачки з кранами-фонтанчиками, — бачки були винесені з заводу і поставлені на машину. На неї сів і співробітник Міністерства освіти, якому було доручено супроводити бачки, щоб з ними не сталося чого-небудь в дорозі.

Однак, незважаючи на те, що машина їхала асфальтом, а згаданий співробітник, стоячи, притримував бачки, кран-фонтанчик на одному з них відвалився, як тільки машина від'їхала від заводу.

Природно, що всі надії співробітників Міністерства освіти були покладені на кран-фонтанчик, який зберігся на другому бачку. Зрозуміло також, що до цього крана був проявлений винятковий інтерес, оскільки кранами-фонтанчиками займались двоє міністерств, троє заступників міністра, два підприємства і трест „Укршкілностач” у повному своєму складі.

Та на жаль, коли в бачок налили води і відкрили кран, мрія педагогічної громадськості розбилася, зіткнувшись з суворою дійсністю.

На кінці трубочки з'явилася водяна крапля. Вона повисла трохи і дзвінко впала на дно підставленого тазика.

Це було все. Всупереч законові фізики ніякий тиск водяного стовпа не в силах був витиснути нічого більшого з дітища двох кооперованих підприємств Міністерства місцевої і паливої промисловості.

Прибулі на місце апробації бачка з краном-фонтанчиком інженери цього міністерства А. Пирогов і Н. Агоянц, оглянувши злощасну продукцію, сказали те саме, що вже було сказано іншими, а саме:

— Тыху!

Ні Саакянца, ні Хасіна ні трохи не збентежило. Саакянць сказав:

— Це — Хасін: його карн.

Хасін сказав:

— При чому тут я? Винен Саакянц: його креслення.

Такі різні точки зору не перешкодили керівникам кооперованих підприємств дружньо відмовились від перероблення свого видатного твору і вимагати від Міністерства освіти сплатити за нього гроші.

Історія повторилася: 4 лютого міністр освіти УРСР надіслав нового листа Міністерству місцевої і паливої

промисловості з просьбою зробити нові бачки з кранами-фонтанчиками за вже згаданим нами рисунком.

Недавно заступник міністра місцевої і паливної промисловості т. Павлов дав нову вказівку тим самим Саакянцу і Хасіну: виготовити...

Але ці він, ні сам міністр місцевої і паливної промисловості, навчений гірким досвідом, вже, мабуть, не вірять у можливість здійснити таке складне завдання в надрах місцевої промисловості.

— Скажіть, існує фонтан „Кам’яна квітка” чи це міраж? — запитують керівники міністерства своїх співробітників.

— Існує, хоч не на нашому балансі: він на бланасі Все-союзної сільськогосподарської виставки.

— А знамениті петроградські фонтани існують?

— Існують, хоч...

— А Бахчисарайський фонтан і навіть балет одноіменної назви? Вони є чи їх немає?

— Є.

— Так як же все це створили люди?

— Це важко збагнути! — дружньо вигукують співробітники.

Керівники замислються. Які тільки думки не приходять в голову, коли є словесний фонтан, але немає відповідальності працівників за доручену справу...

Іван КОСТИН

Рад. Україна.

Ред. Так виглядає дійсність — коментарі зайді.

М. Понеділок

ПЕРЕГЛЯДАЮЧИ СОВЕТСЬКІ ОГОЛОШЕННЯ

Орган кремлівської влади на Україні — газета „Радянська Україна” друкувала впродовж двох зимових місяців оголошення про набір студентів до вищих училищ закладів советської України. Також вийшов спеціальний довідник з переліченням всіх інститутів та університетів на Україні. Перегляньмо цей матеріал — поцікавмося, які вимоги ставляться для української молоді, яка вступає у вищі школи Києва, Харкова, Одеси, Львова та інших міст України. Ось Київський Геологічний інститут об'являє набір студентів. Іспити складати обов'язково — з російської мови та літератури, з математики та з основ марксо-ленінського дурману. І все. Як бачите жадних іспитів з української мови та літератури не потрібно.

Комуністична пропаганда твердить, що в Советському Союзі всі мови в пошані, немає вищих і нижчих мов — а приклад Київського геологічного інституту вказує протилежне. Там рідну мову заразовано до необов'язкових, а російську — до конче потрібних.

Чи у вищих училищах вільного Світу може трапитися подібний випадок? Чи може, наприклад, лондонський чи вашингтонські вищі училища заклади об'явити набір студентів без іспитів рідної англійської мови, але обов'язковими писемними та усінми іспитами іноземної, візьмемо для прикладу, іспанської мови? Ніколи. Чи в Парижі може бути інститут, в якому б не вимагали знання рідної французької мови? Ясно, що ні. Лише в столиці України навпаки-там знання української мови для сту-

дентів не обов'язкові. Київський геологічний інститут не випадок... Для вступу до Одеського гідротехнічного та сільсько-господарчого інститутів українську мову не потрібно знати, хоч з російської мови та літератури, чітко написано, іспити обов'язкові. Харківський технологічний інститут, Київський автотранспортний, Чернівецький медичний та багато інших об'явili, що для вступу до їхніх закладів іспити з рідної мови не обов'язуючі.

Що найбільше вражає-це те, що у всіх без виключення вищих училищ закладах України перш всього відбувається іспити з теорії марксизму-лєнінізму-сталінізму. Навіть такі інститути, як Київський та Львівський ветеринарні повідомили, що знання з основ марксизму-лєнінізму для ветеринарів конче необхідні. Це справді неабияке відкриття для Західного Світу. Щоб лікувати козу, корову чи свиню треба обов'язково знати теорію марксизму-лєнінізму. Невже ветеринар за залізною заслоною віднайде в марксо-лєніно-сталінських томах вказівки, як поліпшити стан рогатої та безрогої худоби? Справді, лішого анекдота від того, який створює Кремль навколо горезвісного марксо-лєніно-сталінського вчення, годі підшукати.

Цікаво також проглянути ті ймення, які присвоєні інститутам та університетам України. Одеський інститут мукомольної промисловості та елеваторного господарства носить ім'я Сталіна. Що має Сталін спільного з мукомольною промисловістю та елеваторами-тяжко сказати. Хіба те, що за його наказом з України кожного року вивозили і досі вивозять зерно та муку на елеватори-для держави. Дніпропетровський хеміко-технологічний інститут названо ім'ям найбільшого кремлівського палача, що в катівнях ЧЕКА замучив тисячі українців-Фелікса Дзержинського.

Харківський Державний Університет носить ім'я Горького, Кіровоградський педагогічний інститут імені Пушкіна, Миколаївський педагогічний інститут імені Бєлінського-але жадного інституту на Україні нема, щоб йому було присвоєно ім'я Сковороди, Коцюбинського чи Лесі Українки. Харківський сільсько-господарчий інститут носить ім'я російського природознавця Докучаєва, Одеський педагогічний інститут названо ім'ям російського дворянини Ушинського, Одеський Державний Університет імені російського біолога Мечнікова, Херсонський педагогічний інститут імені Крупської, Дніпропетровський металургійний інститут імені Арсенічева — і так без кінця. Педагогічний інститут в Херсоні вшановано ім'ям Крупської, хоч видатні українські жінки Кобилянська, Кобринська, Марко Вовчок, Старицька-Черняхівська, Русова не дочекалися на рідній землі палажкої їм честі. В честь них не названо ні інституту, ні технікуму, ні якоєсь спеціальної школи. Окупаційна політика Москви не дозволяє шанувати українських вчених, діячів. До сьогодні переглянути матеріали про вищі училища заклади Києва, Харкова, Одеси, Львова, Полтави та інших міст, щоб переконатися про окупацію України. Метода навчання в інститутах та університетах України — дзеркало окупаційної політики Кремля. І при цьому дзеркалі всяких советських пропагандивні клічі про розквіт української культури на Україні-є нічим іншим, як глумом над многострадальним українським людом.

**ДО ЦЕНТРАЛЬНОГО КОМІТЕТУ
КОМУНІСТИЧНОЇ ПАРТІї (Большевиків)
УКРАЇНИ**

члена закордонної групи Українських Ко-
муністів Володимира Кириловича Винниченка

ЗАЯВА

Коли весною біжучого року закордоном появилися перші чутки про намір польської й української контрреволюції напасті на робітничо-селянські Республіки Росії й України, закордонна група українських комуністів зараз же почала проти цієї злочинності, руйницької авантюри найенергійнішу кампанію.

Одним із заходів цієї кампанії було вирядження мене на Вкраїну для безпосередньої активної участі в обороні Української Радянської Республіки. Але участь мою в цій великій справі прийшлося відкласти більш, як на три місяці. Вважаючи питання національного визволення пригноблених націй актуальним і важливим питанням соціалістичної революції, вважаючи, що не тільки негативне, але й пасивне, неактивне відношення до нього шкодить успішному розвиткові революції в країні пригнобленої нації, — я повинен був як слід зорієнтуватися в стані річей для того, щоб тим чи іншим недосить обґрунтованим рішенням не пошкодити революції, а, з другого боку, щоб цілком свідомо, твердо, з чистим сумлінням комуніста-революціонера та члена пригнобленої нації прийняти в тій чи іншій формі участь у тяжкій справі соціального й національного визволення працюючих мас нашого народу, як одного з перших етапів всесвітнього визволення.

Я три місяці уважно вивчав сучасний стан України зо всіма її партійними, соціальними, політичними, національними й міждержавними відносинами. А в оцінці їх я намагався мати перед собою одну мету — інтереси революції, інтереси працюючих і пригноблених класів, не піддаючись тим чи іншим тимчасовим поверховим впливам.

Беручи відповідальність за своє вирішення не тільки перед самим собою, але й перед своєю організацією, котра вирядила мене з певними ідейними директивами, беручи відповідальність також і перед українськими робітниками, селянами та деякими колами української інтелігенції, які можуть поставитись з довір'ям до моїх висновків, я змушений був з більшою обережністю обміркувати й прийняти остаточне певне вирішення. Ось через це саме, коли деякі явища приводили мене до певних висновків, а я в той час знайомився з явищами іншої категорії, що викликали в мені сумніви, то я намічене рішення тимчасово одхиляв і знову аналізував, зважував і перевіряв. Труднощі до правдивої швидкої оцінки особливо ускладнялися в тих обставинах, що складались на Вкраїні завдяки частим змінам влади, складним взаємовідносинам міста й села, історично-національним відносинам і цілій підзгрупі інших хумов, серед яких відбувається революція, в яких інші не вилились у стадії тверді форми нові соціальні відносини, де можна вловити тільки ті чи інші нариси й тенденції майбутнього, де в залежності від зовнішнього чи внутрішнього захисту

радянського устрою, з'являються ріжкі тимчасові фактори, що заважають правильній орієнтації.

Але в результаті трьохмісячної напруженості, часами болісної, оцінки й перевірки свого аналізу, я можу нарешті твердо, добросовісно констатувати слідує:

1) Дійсно, закінченого соціалістичного будівництва на Вкраїні ще нема. Але тільки вбогі розумом, знанням і досвідом людей, або безсвісні демагоги, вороги працюючих, можуть обвинувачувати за це керуючу комуністичну партію, або Радянську владу. Чотири роки світової імперіалістичної війни, три роки внутрішньої громадянської війни, безупинні напади капіталістичних держав і ріжко-національних контрреволюцій, блокада й відірваність однієї Європи — все це не тільки росхитало й привело до занепаду господарство України, але й зараз ставить величезні труднощі до його відбудови і до того ж відбудови в нових незвичайних формах.

До цього треба додати внутрішній опір, скажену сковану ворожину паразитичних класів і груп, у яких працюючі класи вирвали з рук панування, можливість ледарства й вільної експлуатації працюючих, треба мати на увазі свідомий і несвідомий саботаж дрібноміщанської інтелігенції, яку по охоті чи не охоті потягло до радянської роботи.

Все це й багато іншого сприяло тому, що процес нового, соціального будівництва розвивається поволі, з великими труднощами, не в тих крикливих, ефективних формах і в проявах, яких провокаційно вимагають вороги революційного пролетаріату та його керовництв — комуністичної партії.

Але не тільки послідовний марксист — кожен, хто не живе з чужої праці, мусить визнати, що тільки комуністична партія гарантує працюючим повне, рішуче визволення спід класового пригноблення, тільки вона немилосердно, без компромісів знищує в корені, в самих основах і зародках можливість класового панування паразитичних класів і кладе фундамент нового устрою, з яким ніякі буржуазні цівілізації і з їх спокійними організаціями не можуть зрівнятися ні силою й розміром майбутнього розвитку продукційних сил людства, ані можливістю росквіту його духовних сил, порівнятися з грандіозністю й розмахом комуністичної, колективістичної цівілізації, цеб-то величезними можливостями всього того, що простою мовою звуться вічним і ще не передбаченим в житті поняттям людського щастя.

2) Вищезазначені причини, що заважають соціальному перебудові України, стоять також на перешкоді й на шляху її державного будівництва. До них причин треба додати ще причини історичного та національного характеру, які протягом всієї революції ускладнили — та ѹе й досі ускладнюють — процес національного відродження українських працюючих мас у розумінні забезпечення його певними державними формами. Але на підставі цілого ряду фактів в результаті найширшого аналізу й перевірки я можу з певним переконанням констатувати, що з боку керуючих центрів революції немає не тільки тенденцій до знищення української робітничо-селянської державності, — навпаки: є яскрава тенденція до створення й розвитку її (як би там не було неприємно русифіаторським реакційним елементам, що є її мріють про „єдину-неділіму”), в розумінні

внутрішньої самостійності й зовнішньої тісної федерації в першу чергу з РСФРР і далі з тими робітниче-селянськими Республіками, які з ходом революції будуть вступати в Соціалістичний Світовий Федеративний Союз. Оцінюючи правдиво непереможний хід стихійного процесу, що твориться серед працюючих мас України, ураховуючи правильно тенденції української революції й ідучи назустріч її вимогам, — комуністична партія України проявляє дійсну правдиву активність у поступовій, але твердій тенденції до створення українських внутрішньо-самостійних центрів: економічного, політичного, державного й т. д. Ті явища й факти, що немов би суперечать цим тенденціям, явища, які ми спостерігали до цього часу в різких галузях життя і які іноді можуть дати підстави для протилежніх висновків, — не являються результатом справжньої політики керуючого центру партії, вони являються результатом періоду за все старих, ще не пережитих, винесених з часів царування ненормальних міжнародних стосунків, потім стану напруженості охорони Радянських Республік, а також наслідком того періоду, коли українська „демократія”, яка, не зрозумівші нерозривного звязку між соціальним і національним ментом революційного руху, во ім'я національних вимог виступила проти соціальної революції, чим надовго посягла ворожнечу й недовір'я в пролетарських і революційних масах України та Росії взагалі до національного, а зокрема до українського питання. Але в процесі революції передова частина міського пролетаріату зрозуміла однобікість свого національного питання, зрозуміла необхідність найтіснішого об'єднання з працюючими масами села, де національний момент набрав особливо загострених форм, і вживаває всіх заходів до усунення всіх перешкод на шляху тісного братерського об'єднання обох армій праці.

Розуміється, окрім фактів окремих осіб іще довго будуть іти всупереч з цією політикою, іще довго й часто навіть у більш чи менш відповідальних окремих діячів революції в їхній діяльності будуть виявлятись пережитки старого відношення, невитроєного комуністичним досвідом і свідомістю, але те, що партія, як організм, який направляє хід революції, вже певно й ясно стала на шлях організації внутрішніх революційних і державних сил країни, про це свідчить ышкі фактів із її діяльності й політики особливо останнього часу. Військовий стан, напружена організація всіх сил на захист самогоЯ існування Радянської Республіки не дозволяє органічному процесові набрати, більш ясних і точно визначених форм. Тому декларована самостійність Української Радянської Республіки в Федеративному звязку з Радянською Росією через ненормальний умови в деяких галузях державного життя тимчасово втрачає свої ознаки. Але, безперечно, що як тільки падіде час мирного будівництва, робітниче-селянська українська державність набере точніших ясних форм, які, не порушаючи тісного зв'язку з робітниче-селянською Росією, дадуть можливість найбільш раціонально використати й розвинути всі революційно-творчі сили працюючого українського народу.

Ще один з факторів, які затримують українське державне радянське будівництво, це є недовір'я деяких українських національних елементів, як із кол робітників і селян, так із кол трудової інтелігенції, недовір'я до

політики керуючої комуністичної партії (не кажу вже про злословний, соціально-ворожий опір куркулів та їх ідеологів, що являються в сучасний момент останньої підпорукою й надією роздавленої великої буржуазії і світового імперіалізму). Але я переконаний, що як тільки ці працюючі елементи ясно побачуть загдані мною тенденції, недовір'я щезне і трудовий процес будівництва соціалістичної держави буде значно полекшено їхньої участю. І чим скоріше щезне недовір'я, тим скоріше ці елементи просякнуться свідомістю того, що тільки Радянська влада, тільки соціалістична революція цілком забезпечує національне визволення працюючих мас і гарантує державність українського народу, „народу селян і робітників”, а з другого боку, чим скоріше українська трудова інтелігенція визволиться од буржуазного погляду на державу, як на класово-буржуазний апарат пригноблення працюючих класів, як на засіб експлоатації державності для своїх особистих інтелігенсько-міщанських інтересів, чим скоріше вона визволиться од свого хутрянства і дійсно просякнеться інтересами працюючих мас свого вікам експлоатованого народу і, не ізолуючи його, а звязуючи з працюючими та експлоатованими класами всіх народів, активно, свідомо й самовіддано піде до будівництва робітниче-селянської радянської державності, тим скоріше і легше щезнуть її нарикания й рештки старих непорозумінь.

3) Що ж до політики КП(б)У в сфері національно-культурній, то тут навіть вороги комунізму і його передової партії мусять визнати, що ні при якій владі на Вкраїні, не виключаючи й урядів Української Народної Республіки, для українських працюючих класів не розгортались такі широкі можливості, як за останній час при Радянській владі на Вкраїні. Залишаючи на боці ті загально-економічні труднощі, які стоять на шляху Радянської влади в усіх сферах її будівничої діяльності, залишаючи на боці окремі факти, які носять на собі тавро старих непорозумінь, можна з певністю сказати, що дійсно тільки політика комуністичної партії, по слідовно й точно переведена в життя, може в найбільшій мірі задовільнити всі вимоги духовного розвитку працюючих широких мас; можна сказати, що ніяка інша влада не може по соціальному характеру своєму так глибоко, так правдиво прийнятись за освіту й розвиток найтемніших, найбільш пригноблених верств нашого народу, — як влада Радянська, керовником якої являється комуністична партія.

4) Організаційні взаємовідносини між РКП і КП(б)У також, як і міждержавні відносини між РСФРР і УСРР, не мають точних твердо-зафіксованих формульовок. РКП є центром світової комуністичної революції. Доки вся вага і відповідальність за долю революції лежить на ній, до того часу її належить керуюча роль в ідейнім віднешенні всіма комуністичними молодшими організаціями: доки ж Комуністична Партія (б) України не має своїх власних надійних, випробованих сил, на які можна було б покласти все керовництво революцією, до того часу КП(б)У буде і організаційно стояти під безпосереднім керовництвом РКП. І знову, — чим скоріше українські революційні національні елементи візьмуть активну участь в організації й роботі керуючої партії, чим помітніше виявлять свою цінність, надійність і від-

З суспільно-політичного життя

Е. М.

З НОТАТНИКА

7.V. 1955. Часом трапляються такі листи: написані, але не відіслані. З тих чи інших причин, навіть з тієї найпростішої причини, що між словом писаним і виголошеним існує завжди більша або менша різниця в силі переконання, в енергії вислову, в температурі... А коли йдеться, понадто, про дискусію, то та різниця виростає (чи провалюється) в непрохідній рів або стає шкляною стіною, за якою видно рухи уст і рук, але з-пода якої нічого не чути.

Адресатом листа є політик-публіцист. Шапновний Земляче! Ваш, хоч і не закінчений в своїй тематиці, лист все ж викликав (як і Ваші статті) не лише враження, але й певну реакцію. Ми живемо в таких духовно-вбогих обставинах доби, що не лише листи, а й статті (як і прерізні, за старшобратьськими зразками інсценізовани, „зустрічі“) й розмови вражають яловістю думки, стертим штампом почувань і, попросту, нудоти, тієї „роздериротазівотної“ нудоти.

Махнуть рукою. Розіллять вино.

Хай крикне хтось, хай буде завірюха, —

О, як я хочу віднайти вікно

У сірім мурі одностайніх рухів!

Актуальність цих рядків вічномолодої Олени Теліги, може, аж тепер є очевидно.

Тому, розумово здаючи собі справу з, часом, аж паочної дискусійності Ваших тверджень і окремих думок (за них Вам достається і доста-

даність в справі визволення працюючих її членами, тим скоріше й точіше визначаться і взаємовідносини між РКП і КП(б)У, тим з більшою самостійністю буде вона провадити революційну й будівницчу роботу на Вкраїні.

Такі мої головніші висновки трьохмісячного вивчення становища на Вкраїні. Виходячи з цих висновків, цілком поділяючи такий програм, тактику й політику КП(б)У, я заявляю ЦК КП(б)У про своє бажання вступити в КП(б)У. Разом з тим я переконаний, що і всі члени моєї організації „Закордонної Групи Українських Комуністів“, як в центрі її — Відні, так і всі її секції в Берліні, Празі, Будапешті, Римі, Яблонному й інших містах Європи, — ідеїна позиція якої не росходиться з моїми висновками, коли одержать мій доклад, негайно вступлять в ряди КП(б)У.

З комуністичним привітанням.

В. Винниченко

Харків, 6. IX — 1920 року.

ватиметься часто), не можу опертися їх двом властивостям. Вони є 1) **гострі** і 2) походять від людини нової еміграції. А вона, до речі, впродовж майже **десятиліття** свого існування не те що „не согрішила“ якоюсь, справді новою, політичною думкою, але, навіть за висловом Шевченка, її „не соблудила“ нею. Опір про вінційно (районово!) — наївного „критикування“ або поплескування по плечі Липинського чи Донцова, опір наївного позування районового ж маштабу газетярів на найбагряніших фюрерів, опір, часом, немалої дози елементарного невиховання, наперфумованого густоватим ароматом совколоніального „духу“, — нічого, хоч крихітку **творчого** в тій області, досі завважити не пощастило. В тій області, ц. т. в області політичної **думки**, теорії, бо в області практичної організаційно-політичної чинності представники нової еміграції існують і діють.

Знаю, що не маєте симпатії до „галичан“, як і до еміграції старої (якої діяльність або не знаєте, або a priori легковажите). Але повірте старому емігрантові, що найщасливішим моментом в його другій вже еміграції був би той, коли б він міг проказати молитву Св. Симеона „Нині отпускаєши“... Час бо йде, люди відходять на вічний спочинок, а зміни немає. Ба, що гірше, поміж ними а тією „зміною“ існує своєрідний ізоляційний прошарок, в якім миготять зручні пальці агентури.

Скорочуюся. Гострота Ваших думок, мимо елементів де-що нарваного „неофітства“, може дати надію, що вони виростуть в **систему**. Розуміється, маю на увазі, передовсім, область економіки (в якій, видно, Ви є фахівцем), власне, „господарства“ в державнім значенні цього поняття. „Техніка“ у нас завжди бо була слабшим місцем. І дуже добре, що Ви тією „технікою“ займаєтесь і в ній розумієтесь.

Гірше, на мій погляд, представляються Ваші екскурсії в області, що лежить дальше від Вашого фаху й знання (філософія, „чиста“ ідеологія, мистецтво, література). Мені видається, що екскурсуючи в ці області, Ви неекономічно господарите своєю енергією, еказати б, — „по-староукраїнському“ („І швець, і жнець, і в дуду грець“). Загально-національна наша економіка давно вже вимагає відкинути той забобон. Спеціалізація вже давно стала катего-

О. Ждан

ДІЛА ЕМІГРАЦІЙНІ

Поки ця стаття побачить світ, справа большевицького шпигуна „професора” Володимира Василакія буде, мабуть, призабутою, утертою річчю. Все ж таки вважаємо за потрібне і доцільне нагадати про цей факт ще раз, скільки з ним пов’язано ряд питань, які не лише не можуть стати призабутими й утертими для нашої цілої еміграції, а навпаки — повинні бути головною, сказати б, мишенню політичної діяльності й боротьби.

Отже, як було з Василакієм?

У роки координаційної вакханалії т. зв. російсько-федералістичних і малоросійських „антикомууністичних” сил, куди з дурної голови впяглися були й політичні середовища бльоку УНРади (1952-53), в Мюнхені виринає, на нещастия за гроші американських „приватних кіл”, на денне світло така собі не лише українська, а явно протиукраїнська, федералістично-єдинонеділімська організація — „Український Визвольний Рух”, на чолі із запроданцем Гулаєм.

~~~~~
личною необхідністю, а що „ніхто необ’ятного обняти не може” — стверджує бл. п. Козьма Прутков (до речі, земляк з Лівобережжя).

Ви — один з тих, що пережили тридцятилітню „школу” ССРР на нашій Батьківщині, отже маєте досвід, якого теоретикам, часом, бракує. Систематизуйте той досвід і, проекуючи його на координати ідеології, формулюйте висновки.

П. С. Гострота думок часто сполучена з емоціями. Це — нормально. Ненавість (як відворотний бік любові) — річ природня й цінна. Але емоції треба керувати, по-можності, доцільно. Шкода, коли вони гинуть марно, ц. т. неекономічно з погляду національного господарства.

Вираз „петлюрівська армія” — не належить до нашого національного словника, бо та армія була — так чи інакше — Українською Армією, і Ваш адресат мав честь і історичне щастя бути в її рядах. Думаю також, що варто Вам позбавитися останніх слідів де-якого психічного „москвоценризму” („сільнєє кошкі зверя нєт”), хоч я був би останнім, хто недоцінює справжню вартість справді страшного ворога.

Помічником Гулая стає горезвісний „професор” Василакій. Ця організація нічого спільног з українством не мала, навіть опортуністи з кіл УНРади боязко спозирали на той підозрілий „Український Визвольний Рух”, де були зібралися найтемніші елементи, покидьки українського суспільства. Не будемо переповідати всієї історії ходів і виходів того „УВР” та цілої сонрівсько-кцабсько-макцівської ганебної для всієї політичної еміграції неросійських народів машинарії. Вкажемо лише, що серед тієї „навколоаквенерівської”, а потім „аквбівської” збиранини привернув до себе увагу і такий „діяч”, як „професор” Володимир Василакій. Серед здорового українського суспільства Василакій був відомим як колишній служака Власова, потім „творець” різних антиукраїнських антинаціональних „формацій”. Вся діяльність Василакія вказувала, що він служить не антибольшевицьким силам, а навпаки — Кремлеві. Мюнхенська газета „Шлях Перемоги” двічі публікували матеріали, які вказували й перестерігали проти агентурної протиукраїнської діяльності Василікія. Чи цих пересторог не чули, не знали „приватні кола”, конкретно АКВБ, люди якого уже в останній час помагали Василакію. „Нову Україну” і в розгорненні його агентурної діяльності під прикриттям ЛАОНСС-у?

І ось у перших числах квітня в Мюнхені про��ується вістка, що „протибольшевицький діяч” Василакій утік із Мюнхену (одні кажуть через Авгсбург, інші — через Регенсбург) до большевиків, у східну зону Німеччини і там попросив „уряд НДР” „дати йому можливість” повернутися на батьківщину. Повторення історії з Крутієм. І такі ж самі, немов тим самим автором писані, з'явилисяsovетські повідомлення про те, що Василакій, немов би, „розчарувався” в діяльності української політичної еміграції, яка спрямована „проти українського народу” та проти всього Радянського Союзу, що американці використовують емігрантів для своїх агентурно-шпигунських цілей проти ССРР та що зокрема його, Василікія, вербували до такої справи американці Печ і Сарджент!

Але справа Василакія, кажемо, річ минула і ми про неї згадали побіжно. Ми хотіли лише, в зв’язку з тим, вказати взагалі на поставу

української політичної еміграції, зокрема її пресових органів у питанні поведінки, поступовання, підходу й способу протикомуністичної, протибольшевицької, протимосковської боротьби й діяльності, на те, як і що ми іноді пишемо її публікуємо в своїй пресі стосовно найзапеклішого ворога України — большевизму.

Чи буде перебільшенням, коли скажемо, що в декого з нас, і то саме в працівників нера, затерлося, притупилося поняття самого слова — ворог? Нам здається, що це не буде перебільшенням. Велика низка фактів, особливо ж за останній час, вказує, що саме через таке притуплення чимало наших еміграційних горе-політиків, своїх власних, сказати б, безрідних „патріотів” не можуть виразно окреслити перед собою: хто його друг, приятель, а хто — найзапеклішій ворог. Цьому сприяє почуття меншевартости наших „діячів” перед „могутньою силою” комунізму-большевизму, який, в очах їхніх, справду дає колосальні можливості для „розквіту” України. А як же? Було колись галицьке село темне, забите, без кіно, театрів, клубів, без радіо, електрики і т. д. А тепер прийшли большевики і подивіться — все це галицький селянин має! А щоб потвердити це, наші еміграційні газети наввики передки поспішають надрукувати кожну найдрібнішу вістку з „Радянської України” чи іншої якої ворожої газети про відкриття, скажімо, в Станиславові чи Валках бібліотеки або кінотеатру, чи навіть встановлення „радіоточок” (типу „радіорупорів” в поспільнію заввбільшки). Для чого це робиться? Знову ж — з почуття меншевартости перед тим же ворогом, про досягнення якого самі ж реклямуємо. Мовляв, дивіться які ми „всемогутні” та „вседемократичні” — друкуємо, живцем узяті, здерти з большевицької преси, без жадних своїх коментарів, вістки і не боїмося! Виходить чисто швейківська хоробрість, а не жадна „рівнорядність” з тим, проти кого виступається.

Теж саме стосується й нашого ставлення до підсоветської української літератури та її письменників. Виходячи з почуття боязni за свою колишню приналежність до тієї літератури і до тих письменницьких або журналістичних кадрів, наш еміграційний сучасник, прагнучи відгородитися від того колишнього, скочується

в своїй обороні до таких небезпечних кроків, як рівняння себе з тими ж самими підсоветськими літераторами й журналістами. Мовляв, якщо вже підносимо на еміграції Рильського, Сосюру, Малишка чи кого там — то яка ж може бути вина того, хто вчора був з Рильським, Сосюрою і іншими? І оця психологія дрібної душі доводить до того, що нераз, беручи до рук еміграційну газету чи журнал, не второпаєш: що ти читаєш — чи таки еміграційне українське (та ще національне!) видання, чи підсоветське, большевицькі, ворожі українцям „Дніпро”, „Вітчизна” чи „Радянська Україна” і ін.? Бо в такому еміграційному (національному!) виданні читаєте твори і Рильського, і Бажана, і Малишка, і Тичини, і кого хочете. А рецензії на такі твори? „Український Самостійник” містить статтю про 60-річчя Максима Тадейовича (обов’язково „Тадейовича” — землячок же!) Рильського, якій би позаздрив сам Кирилюк або Крижанівський. Такий собі поет, драматург, письменник і ще там хто, наш „патріот”, виступає через радіо „Освобожденіє” з відкритим листом до Максима Рильського, в день його 60-тиріччя, в якому називає ювілята „любим поетом” і то не для самого автора листа, а, нібіто, для цілої еміграції, бо аж від цілої еміграції й лист написаний. А в той час „Радянська Україна” теж друкує статтю про Рильського і теж називає його любимим. Сам же Рильський друкує і проголошує вірші, в яких у найгнанебініший спосіб паллюжиться українських націоналістів та закликає таких, як отої автор згаданого листа, повернутися „зза океану” додому. Чи не на отої клич „чкурнув” на „родину” і „товариш” Василакій? І ще один вельми цікавий та повчальний факт. Один український часопис для дітей (до речі в Америці) друкує „перелицьований” вірш маловідомого підсоветського харківського поета Ігора Муратова, замінивши в тому вірші слова „піонер” на „пластун”. А тим часом цей Ігор Муратов сидить у східному Берліні, вsovєтській зоні Німеччини, в комітеті для „сприяння повороту” емігрантів з ССРР на їх „батьківщини”, тобто сидить в агентурно-емгебівській установі по вербуванню жертв нової депатріації. Та хіба таких прикладів парадоксальної дурної поведінки деяких наших „редакторів”, „літераторів”, „журналістів” та „публіцистів” мало? Дор-

писався ж тут дехто до того, що отаку от пле-бейсько-льокайську, принизливо-меншевартіс-ницьку поведінку, і то перед нашим основним ворогом, вважається за „вищу матерію”, по вченому, за „високо-освічений об’єктивізм”, а протилежні, протибольшевицькі виступи, навіть проти того самого Рильського чи Бажана, — за „вузько-патріотичну обмеженість”! Якже ж тоді розраховуємо на успіх нашої національної боротьби проти комуно-большевизму? Ювілей Євгена Маланюка, Оксани Лятуринської, Теліги і інших відзначаємо менше, ніж Рильського і інших! Чи Маланюк, Осьмачка, Ольжич, Теліга і інші не написали такого вірша про Україну, який би вартий був по кладення на музику і то англійською мовою? А отже з Сосюриним „Любіть Україну” це зроблено! Для чого це робити київському „Радянському письменникові”, як це зроблено коштом емігрантів в Америці?

Боротьба, та ще за таких жорстоких умов і проти такого жорсткого, підступного і безоглядного ворога, як большевизм, — має вестися так само жорстоким і безкомпромісовим способом, без огляду на те, ким є твій ворог — сватом чи братом. Для теперішньої боротьби на життя і смерть, на „бути чи не бути” Українській Самостійній Державі і взагалі всій нації, не важить, доброю чи поганою була та чи та українська людина **вчора**, важить те, якою вона є **сьогодні**. Щойно по розгромі большевизму і встановленні самостійної власної держави може йти розгляд, кому і де належить бути в сім'ї української нації. Це місце не визначатиметься нікому сьогоднішніми похвалами або осудами, скажімо, Рильського чи Бажана. Тому лише найвні та політично сліпі можуть гадати, що сьогоднішнім похвальним виступом у бік Рильського в нашій національній пресі ми можемо „привернути” його на українську незалежницьку лінію, створити таку ситуацію, коли Рильський „розвчулений” таким от листом через радіо „Освобожденіе”, вигукне через київське радіо до еміграції: „Я ваш, панове, я за націоналістами”! Навпаки, найбільше бичування сучасного українського підсоветського письменника в українській національній пресі за кордоном може його зберегти, як письменника, перед большевицьким терором, і тоді, коли прийде час, той письмен-

Проф. Н. Полонська-Василенко.

ПРОФЕСОР ДР. О. ОГЛОБЛИН

(З НАГОДИ 35-РІЧНОГО ЮВІЛЕЮ
НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ)

35-річний ювілей науково-дослідницької праці О. П. Оглоблина, одного з найвидатніших істориків України, збігається з 55-ю річницею його життя: явище досить рідке в нашій добі, коли здебільшого самостійна наукова праця розпочинається пізніше. В значній мірі цей ранній вихід на науковий шлях пояснюється особистими умовами юності Олександра Петровича.

Його батьки походили з Новгород-Сіверщини; батько з козацького роду, мати — з шляхетсько-старшинської родини Лашкевичів; один з родичів матері Олександра Петровича, О. С. Лукашевич був в кінні 1880-х р.р. видавцем і редактором „Кіевской Старини”, органу, який відіграв таку велику роль в історії української культури. Оле-

ник скаже своє слово і покаже діло. Отже, з усякого погляду треба безоглядно виступати проти всього, що сьогодні є комуністичне, большевицьке, московське, не зважаючи на те, звідки це вороже нам явище походить — з еміграційного комуністичного агентурного розсадника, від чужих чи своїх комуністів, чи від комуністів „тут”, чи „там”, в Україні. Ця чітка розмежованість між комуністичним, ворожим, і некомуністичним, національним, українським, дружнім і приятельським дасть лише змогу антибольшевицьким силам виразно бачити, де стоїть друг, а де ворог. Це так само, як день і ніч, як легко можна бачити людину серед дня, і як її погано, або її зовсім не видно серед ночі. День — українська і інших вільно-любільних народів боротьба за свою свободу, ніч — боротьба комунізму проти цієї свободи.

При чому тут Василакій — запитає читач? А при тому, що коли б уся українська політична еміграція, повторюю — вся, в тому числі й нерозумні угодовці йшли саме по тій лінії чіткого розмежування на „день” і „ніч”, на протиукраїнське і українське, то тоді, можливо, не було б такого придатного ґрунту для всякого роду шпигунів і провокаторів Москви типу Крутія та Василакія. Тільки при одностайній і чітко окресленій поставі, без шукання грошових „черв'ячків”, на які б хапалися отакі от дурноваті партійні „рибки” — матимемо вигідні позиції національно-визвольної боротьби.

ксандер Петрович любив Новгород-Сіверщину, де ще в ХХ столітті зберігалися спогади про історичне минуле цього — вже тихого, провінційного міста, яке в VIII ст. було центром намісництва. Він любив природу Сіверщини, фамільний хутір на Івоті, старовинне княжє місто над Десною, з собором, збудованим Гваренгі, з порфировим саркофагом гр. Олекси Кириловича Розумовського, сина гетьмана.

Народився майбутній історик України 24 листопада 1899 р., у Києві, на Подолі, і жив там, у садибі свого вітчима. Жадна частина Києва в ХХ столітті не зберігла в такій мірі спогади про славне минуле Києва, як Поділ, де все нагадувало його історію—все від назв вулиць, старих церков, Братського монастиря з корпусом славної Могилянської Академії, „водограєм Самсона”, кінчаючи гостинним двором і Кондрактовим будинком. Все, що бачив в дитинстві Олександр Петрович, переносило його в далеке минуле. Повз садибу, де він жив проходив „Боричів узвіз”, яким їхав до Богородиці Пирогощої князь Новгород-Сіверський Ігор, звільнивши з полону половецького. А далі — височила Киселівка, — де був замок воєвод київських, а вище — Собор Андрея Первозванного, вали міста Володимира і Ярослава, цвинтарі Фроловського монастиря й Щекавиці. Це він—прекрасний, малювничий Поділ, в якому перехрещувалися різні епохи історії Києва, з дитинства захопив юнака і промовляв до нього своїми пам'ятками, церквами, дзвонами, і історія, що оточувала його, сама, як могутній чинник входила в його життя, творила його світогляд.

Дуже рано вступив Оглоблин до II гімназії, що містилася в останньому будинку старого Київського магістрату. Вчителем його був один з видатних істориків, учень В. Б. Антоновича, Василь Г. Ляскоронський, який безмежно кохав минуле Києва, археолог, нумізмат. В його особі Олександр Петрович ще на гімназіальній лаві знайшов керівника й написав свої перші наукові розвідки, на підставі фамільного архіву.

З цілком виразними інтересами і певним досвідом вступив до університету св. Володимира в Києві, де викладали історію, як тоді називали офіційно-Росії, але в значній мірі України, учні В. Б. Антоновича, професор М. В. Довнар-Запольський і доцент П. П. Смирнов Н. Д. Полонська і Б. Г. Куриц. Ця доба—останнє десятиліття перед революцією — позначилася в історії університету професорською діяльністю таких видатних вчених, як М. М. Бубнов (читав історію середньовіччя та методологію історії), Ю. А. Кулаковський (Історія Візантії), С. Т. Голубев (Історія Церкви), Г. Г. Павлуцький (Історія мистецтва). Молодий студент з захопленням слухав лекції і брав участь в семінарах; переважно захоплювався він семінарами Смирнова (з історії Києва) та Довнар-Запольського (Литовський Статут). Засіканню історичною географією України сприяв проф. В. О. Пархоменко, учень О. О. Шахматова, який скерував його до Шахматова. Багато дав йому для історії Києва і української Церкви Голубев. В ті часи мені доводилося чути від Довнар-Запольського про Оглоблина, як про студента, який подавав великі надії.

По закінченні університету О. П. Оглоблин дістав катедру історії України в Київському Вищому Інституті

Народньої Освіти — що заступив університет. Йому було 22 роки, але то була та доба, коли це нікого не вражало, коли панувало гасло: шлях молоді! Ale різниця з цією молодю, яка почала посідати катедри високих шкіл, і Олександром Петровичем була та, що він дійсно серйозно науково працював. Доказом його прав на цю катедру була його велика праця — „Нариси української фабрики”. В 1925 році, в Києві, вийшли в світ (російською мовою) два томи: „Мануфактура в Гетьманщині” та „Предкапіталістическая фабрика”. Обидві книжки давно стали бібліографічною рідкістю, як по той бік „залізної заслони”, так і на еміграції. В них Олександр Петрович, на підставі як архівних матеріалів, так і великої кількості друкованих джерел, доводив економічну самостійність України, те, що називали мовою 1920-х років „український економічний націоналізм”. Цю економічну самостійність підкреслював Олександр Петрович, як неподімнний елемент української державності. Цій ділянці історії України присвятив він значну частину своїх праць, і вони в першу чергу завоювали йому почесне місце в науці.

Року 1926, в Одесі, він захистив докторську дисертацію (для неї він обрав „Предкапіталістическую фабрику”) і дістав вченій ступінь доктора історії української культури. Перед молодим вченім відкритий був широкий шлях успіхів. Його лекції й семінари в Київ. ІНО користалися великою популярністю серед студентів і він мав свою наукову школу.

Року 1927 він посів катедру історії українського господарства в Інституті Народного Господарства у Києві. Рівночасно його обрано було на члена ряду наукових товариств: року 1926—Наукового Товариства краєзнавства в Одесі, року 1927 — Науково-дослідного Інституту історії української культури в Харкові. З 1926 року працював він, як науковий співробітник, при катедрі академіка Д. І. Багалія в Українській Академії Наук, а з 1927 року — як керівний в Комісії соціально-економічної історії України ВУАН, головою якої був академік Багалій. Він поширює свою наукову діяльність за межі України й знаходить наукове признання в Москві. В 1927 р., на запрошення професора Довнар-Запольського, що після катастрофи в Минську працював у Москві і був головою Секції історії народного господарства Інституту економіки т. зв. „РАНІОН” Олександр Петрович зробив доповідь на засіданні Секції про „транзит на Україні”, був обраний членом Інституту економіки. Спочатку на нього напали економісти московської орієнтації за його український економічний націоналізм, але голова, М. В. Довнар-Запольський, рішуче взяв його сторону; „я побачив тоді свого собрата — білоруського націоналіста” — такими словами згадував Олександр Петрович настрої цього засідання.

Тоді ж проф. Оглоблин був обраний на члена Історичного Т-ва Нестора-Літописця та Археографічної комісії при ВУАН. За цей час він працював з виключною наполегливістю в архівах не лише Києва, а також Харкова, Дніпропетровська, Чернігова, Житомира, Москви, Ленінграду і всі праці його того часу побудовані на свіжому, ще нікому з дослідників не відомому, архівному матеріалі. Головним чином працює він в галузі

економічної історії України: продовжує „Нариси з історії української фабрики” („Кріпацька фабрика”), „Нариси з історії капіталізму на Україні”, видає „Транзитний торг України в першій половині XIX ст.” Його увагу притягають фабрично-заводські архіви старої України і над розробкою їх працює він сам і спрямовує на них досліди своїх учнів. Трагічні події 30-х років знищили більшу частину цих праць.

Олександр Петрович не обмежувався дослідженням економічної історії України. За цей багатоплідний відрізок часу він досліджує політичну історію України та історіографію кінця XVII століття. Цікава його розвідка про автора „Літопису Самовидця”. Три українські історики одночасно прийшли до розгадки цієї загадкової постаті (Роман Ракушка); один з них був проф. Оглоблин. Ця невелика, але обточена розвідка була наче вступом до низки інших розвідок, присвячених українським діям XVII-XVIII ст. Побудована на нових архівних матеріалах, досліди над повстанням Петра Іваненка (Петрика) слу жили вступом до ширших дослідів з політичної історії України доби Мазепи. Досліди про Петрика дають нове освітлення цій добі, відносинам між гетьманом і старшиною, а рівно — між Україною та Кримом.

Повторюю — друга половина 1920-их років був час найбільшої популярності Олександра Петровича, успіхів його, як професора, і як дослідника. Праці його друкувалися в багатьох виданнях, зокрема в „Записках ВУАН”, в „Архівній Справі”, виходили окремими виданнями. В колах ВУАН називали його, як одного з кандидатів на дійсного члена, академіка. Про це мені таємничо казав сам Д. І. Багалій. За умов советського життя становище вченого, та ще й безпартійного, який став в центрі уваги завдяки своїм талантам і науковим успіхам, завжди є небезпечним. Олександр Петрович не був винятком; він став надто політично особою не лише в кийському, але й в українському маштабі, щоб міг довиний час спокійно працювати. В 1930 році, цьому страшному для української культури році, прийшов і його час.

Звільнення з тюрми в 1931 році не було для Олександра Петровича кінцем його нещастя. На досить довгий час обірвалася його професорська кар'єра, він втратив свою катедру. На початку літа 1931 року в актовому залі Київ. ІНО (кол. Університету), відбулася трохи дискусія з приводу наукової і громадської діяльності Олександра Петровича. Протягом трьох днів, власне — ночей, тягнулися наклепи, обвинувачення в шкідливості наукової праці, в „злочинах” проти всіх зasad „марксоленінської ідеології”, пересипані персональними обвинуваченнями, починаючи з „буржуазного” походження, та виховання. Це не була „дискусія” — це був жорстокий суд, метою якого було дискредитувати проф. Оглоблина перед студентською масою, виставити його як „клясового ворога”, скомпромітувати...

Наслідком цієї „дискусії” Оглоблин був визнаний за „клясового ворога”, „типового об’єктивіста, апологета українського капіталізму, ідеолога української буржуазії”*. Праці Оглоблина були вилучені з ужитку й су воро заборонені.

Але, як писав один з большевицьких критиків р. 1931, „на фронті української історіографії проф. Оглоблин, без сумніву, є одним з найсерйозніших наших ворогів, оз-

броєний великою технічною зброєю... В цім відношенні треба вчитися і у проф. Оглобліна для того, аби цього ворога остаточно і цілковито подолати”**). Деякий час Оглоблін працює в Академії Наук (до 1934 р.), в Київському історичному Музей (як заступник директора по науковій частині в 1931-1932 р.), в Київському Архіві Стародавніх Актів (директор Архіву в 1932-1933 р.р., після чого був звільнений з посади „за протаскування українського націоналізму в науковій роботі Архіву”) Р. 1934-1935 був безробітним.

Лише року 1935 проф. Оглоблін був запрошений на посаду старшого наукового співробітника Інституту історії матеріальної культури Академії Наук. Там, з його ініціативи, було організовано велику експедицію для дослідження Городська та Тетереві. Він брав участь, як консультант історик, в археологічних експедиціях Вишгорода, Києва, Полісся. Він спеціально досліджував під час цих експедицій залишки старих промислових закладів — рудень на Правобережжі.

Року 1937 Олександр Петрович запрошений старшим науковим співробітником до Інституту історії України Академії Наук, де відразу посадає почесне місце. Взагалі, останні роки перед II війною він наполегливо працює за своїм фахом. Р. 1938 він знову дістає катедру в Київському університеті, а незабаром катедру в Одеському, де він керує працею аспірантів. В 1939 році його обирають д. членом Науково-дослідчого інституту Педагогіки. Року 1941 він дістає, без захисту нової дисертації, ступінь доктора історичних наук. „Об’єднання” з Галичину відкриває для нього нові горизонти: можливість хрестування з тої наукової літератури, яка була заборонена на підсоветській Україні, співпраця з західно-українськими вченими, серед яких він здобуває почесне місце. Сесія Академії Наук у Львові в 1941 р. перед самим початком II Світової війни, на якій виступав він з доповідю про автора „історії Русів”, закріпила тісні зв’язки з галицькими істориками.

І Світова війна й німецька окупація Києва принесли повний застій в наукове життя України. Київ, голодний, без хліба, без донозу продуктів, без грошей. Українська інтелігенція без можливості будь-що заробляти на життя. Місто без електрики, інче завмерло. Закрито Академію Наук, на консервацію пішли високі школи. Але, не зважаючи на тяжкі матеріальні і моральні умови, Олександр Петрович завзято працював. Безробітний, не зв’язаний жодною обов’язковою працею, він щодня з Підолу йшов до Архіву Давніх Актів і працював в архівних, ще не досліджених скарбах його. Головне притягало увагу Олександра Петровича фонди доби правління Україною графа П. О. Румянцева, і в них відкривав він цінні відомості про ту, мало досліджену, добу другої половини XVIII ст., яку так довго обходили історики, вважаючи, що на Україні тоді завмерло національне життя, національна свідомість. Далі зупинюється я трохи докладніше на тому, що дали ці досліди йому.

1943 рік покинули ми Київ, і все чим жили духовно. Виїхав і Олександр Петрович з родиною. Першим етапом

*) З передмови З. Гуревича до книги проф. О. Оглобліна „нариси з історії капіталізму на Україні”, вип. I, Харків-Київ, 1931, ст. XIII, XIV, XV.

нового життя був Львів, чудовий Львів з його бібліотеками, архівами, музеями, а головне - вченими, які так тепло прийняли біженців. Зокрема добре стосунки встановилися у Олександра Петровича з Св. п. Митрополитом Андреєм Шептицьким. Він плекав тоді плян створити Церковно-Археографічну Комісію, якій хотів передати свої архівні матеріали, й доручив Олександру Петровичу скласти статут Комісії. Воєнні події не дали зможи здійснити цього у Львові. Лише в Мюнхені, року 1946, ця комісія почала працювати при Апостольській Візитатурі і проф. Оглоблин був обраний заступником голови Комісії.

Нова евакуація перенесла нас, групу київських наукових робітників, до Праги. Там Олександр Петрович був обраний професором Українського Вільного Університету. Ще раніше (р. 1942) його було обрано дійсним членом Історично-філологічного Товариства в якому він не раз виступав з доповідями.

Минув рік і знов евакуація. В околицях Пасау, в глухому селі Трасфельдені, прожили Оглобліни коло 6 років. Олександр Петрович час від часу приїздив до Мюнхену: там був він професором УВУ, перенесеною з Праги, новозаснованої Богословсько-Педагогічної Академії УАПЦ, дійсним членом УВАН та НТШ. Крім того, він був основоположником і директором новозаснованого Інституту Української Мартирології. Він виступав з доповідями, брав участь в організаційних нарадах. Таким чином, перебування в Трансфельдені не було для нього відривом від творчої наукової праці, відходом від громадського життя.

Року 1951 родина Оглоблінів переїхала до США. Олександр Петрович одразу включився в українське науково-педагогічне життя США: він — голова історичної секції УВАН, лектор Українського Народного Університету в Нью-Йорку.

Така є хронологічна картина життя Олександра Петровича, з якої видно, яка плідна була його наукова праця, який широкий діапазон його наукових інтересів: проце свідчить число 200 надрукованих праць і понад 100-ненадрукованих.

Побіжно я вже торкалася його праць з історії економіки України, які переважно характеризують київський період його життя.

Ще в Києві, розпочав він свої історіографічні студії — в формі наукових публікацій, викладів в університеті (1923-24 і 1939-41). На еміграції продовжив він їх статтею до ЕУ і великою працею над доповненням „Огляду української історіографії” Д. Дорошенка.

Я хочу торкнутися ще одної галузі, де праці Олександра Петровича мають оригінальний характер і дають новий напрямок дослідженням: це генеалогія, якій він завжди приділяв велику увагу. Його статті про рід Ханенків, Дорошенків та інші, а головне - широке розуміння завдань генеалогії відкриває перед нію науковою галузю нові перспективи: з науки, яка переважно вивчала генеалогічні зв'язки вищих верств населення, він перетворює її на складову частину історичних досліджень взагалі й поширює коло досліджень на інші верстви людності XVI-XVIII ст.

Дуже цікаві праці Олександра Петровича, присвячені Хмельниччині, зокрема невеличка, але цінна стаття про

стан України перед Хмельниччиною, за доби „Золотого спокою^{*)}) його монографія — „Українсько-московська угода 1654 р.”, що вийшла в минулому році в українській і англійській мовах.

Найважливішим зі всіх праць Олександра Петровича на мій погляд, є великий цикл дослідів, присвячених історії України XVIII і початку XIX ст. Вступом до цих дослідів були праці, присвячені добі Мазепи, про які була мова вище. Від Мазепинської доби, боротьбою за незалежність України, переходить він до доби онуків тих діячів, людей, які жили тоді, коли російський уряд остаточно знищив незалежність України і всі установи, що збереглися від її державності, коли не лише самостійність України, а навіть автономія її була знищена. Але, вивчаючи історію отих „людей старої України” (так називав Олександр Петрович свої розвідки в протилежність О. М. Лазаревському, який писав про „людей старої Малоросії”), приходить він до висновку, що онуки не втратили своєї національної свідомості й не менше дідів прагнули волі. В різних виданнях розкинуто нам ряд прекрасно написаних нарисів, що мають цих „людей старої України”: „Ханенки (Сторінка з історії українського автономізму 18-го століття)**), „Опанас Лобисевич***), „Варлаам Шишацький****), та інші З’окрема цікаві два близкучі нариси: „Василь Капніст*****) та „Григорій Долинський — український автономіст XVIII ст.*****). В першому з них автор дає детально оброблену характеристику видатного поета — українського патріота В. Капніста, автора „Оды на рабство” і „Ябеды”, що в 1791 р. їздив до Німеччини шукати допомоги для звільнення України. Нажаль, друк цього цінного нарису не закінчено, і обіцянка редакції: „далі буде” не виконана.

В нарисі „Григорій Долинський” автор дає художню характеристику мало відомого українського автономіста, лідера групи української старшини, що в наказі депутатові до комісії 1767 року поставила вимогу відновити гетьманат.

Досліджуючи постаті українських діячів другої половини XVIII ст., Олександр Петрович приходить до дуже важливого висновку: він виявляє існування в Новгороді-Сіверському в останній чверті XVIII ст., міцної групи українських патріотів-автономістів. Це були — Григорій Полетика, Опанас Лобисевич, Григорій Долинський, Павло Коропчевський і Архип Худорба, арх. Володимир Сокальський, останній архімандрит Запорозької Січі, дейкий час — Варлаам Шишацький, ректор Переяславського колегіуму, перенесеної до Новгорода-Сіверського в 1785 році, та інші. Самий факт існування цього гурту в другорядному місті України, надзвичайно важливий.

Значення цього факту збільшується ще тим, що до пітапія про походження славетного, неперевершеного тво-

^{*)} „Арка”, 1948, ч. 3-4, Мюнхен.

^{**) „Матеріали до історії України”, ч. 2, Кіль.}

^{***) „Літературно-Науковий Збірник”, кн. III, Кіль.}

^{****)} „Бюлєтень Боголсловсько-Педагогічної Академії” ч. 4, Мюнхен.

^{*****)} „Літературно-Науковий Збірник”, УВАН т. I, Нью-Йорк, 1952.

^{*****)} „Український Літопис”, ч. 2 — 32, Аугсбург, 1954.

ру-пам'ятника українського автономізму — „Історії Русів”, автор якого так добре засекречений, що вже понад 100 літ дослідники не можуть встановити його.

Як відомо, знайдено було „Історію Русів” в дуже таємничих обставинах, з іменем архієпископа Кониського, як автора її. Проте незабаром авторство його було відкинуто, і почалося шукання правдивого автора. Перша серйозна гіпотеза (що її висунули В. Іконников, О. Лазаревський, підтримали М. Василепко, Д. Дорошенко та інші, було авторство Григорія Полетики. В. Горленко Й. Майков, А. Ершов, І. Борщак вважали за автора сина Григорія, Василя Полетику. Були прихильники співавторства батька й сина Полетик. Року 1925 проф. М. Слабенко висунув цілком нову гіпотезу: за автора вважав він О. Безбородька. Його думку підхопив І. Клепацький, ав 30-их роках — М. Возняк та А. Яковлів*).

Два останні автори завзято відстоювали авторство Безбородька і багато зробили, щоб захистити думку про авторство Полетик.

Інший характер мають досліди Олександра Петровича про походження „Історії Русів” та особу її автора. Шляхом скрупульозної аналізу тексту — „мікроаналізи” — він прийшов до висновку, що написати цей твір міг тільки той, хто добре знав Новгород-Сіверський з його околицями. В тексті багато топографічних вказівок на річки, яри, села які подано так, як міг подати тільки той, хто дійсно був в цих місцевостях. З другого боку, таємничий автор подає багато вигаданих їм реплік, промов, діялогів, які вкладає до уст вигаданим особам, але прізвища їх взято у місцевих мешканців. Лише той, хто добре знає Новгород-Сіверщину — не гірше, ніж знав її автор „Історії Русів”, міг розшифрувати походження топографічних та ономастичних вказівок „Історії”. І ця розшифровка дала право Олександру Петровичу твердити, що „Історія Русів” могла бути написана лише людиною, що походила з Новгород-Сіверщини. Маючи вже виявлений ним досить великий гурток Новгород-Сіверської інтелігенції, українських автономістів, прийшов він до логічного висновку, що автором цього, виключного по своїй силі анти-московського твору, міг бути хтось з людей, причетних до Новгород-Сіверського гуртка*). Залишалося встановити — хто саме був автором?

Першим кандидатом проф. Оглоблина був один з родин Ханенків, при чому він припускає, що він використав ім'я Архипа Худорби. Пізніше, переконався в існуванні, як особи Архипа Худорби, так і написаної ним „Історії”, що не дійшла до нас, Олександр Петрович відкинув їого, як псевдо. Згодом він відкинув і авторство Ханенка і висунув на потенційального автора письменника Опанаса Лобисевича. В одному з недавніх листів до мене писав Олександр Петрович, що в нього захіталася її кандидатура Лобисевича і він починає схилятися до авторства М. П. Миклашевського, або ще когось з дру-

*) Останній огляд гіпотез з приводу автора подано проф. Яковлевим в "The Annals of the Ukr. Academy of Arts and Sciences", vol. III, No 2, New York, 1953: "Istorya Russow and its author".

*) „The Annals of the Ukr. Academy”, v. III, No 2, O. Ohoblyn. "Where Was Istorya Russow Written?".

го, молодшого, Новгород-Сіверського гуртка, що існував на початку і в першій четверті XIX ст.

Ця непевність, це вагання уважного дослідника дуже значенне. По сутті — питання персональне, про автора, втратило свою гостроту, якщо доведено існування гуртка людей-однодумців. Більш того: вагання між кількома особами, які могли бути евентуальним автором, надзвичайно цінне: воно свідчить про місь, спаяність, єдність поглядів і одностайність думок у досить значного гуртка людей. Наявність цього гуртка автономістів другої половини XVIII і поч. XIX ст. — явище виключного історичного значення. Ми бачимо, що воини мали зв'язки і вплив на багато подій: зв'язані були через Г. Полетику й Г. Долинського з Комісією 1767 р., з Запоріжжям через Володимира Сокальського, з акцією В. Капіста з протестом українців проти Російської влади під час походу Наполеона-через Варлаама Шиницького.

Існування цього Новгород-Сіверського гуртка автономістів кидає проміння в глибину XVIII ст., зокрема на другу половину XVIII ст., яку так часто трактують у нас, як „іпропашний час”, як добу, коли приспано було ідеї української державності, як добу, коли з ліквідацією гетьманського ладу українська старшина задоволилася „російським дворянством” і зріклася українських ідей та інтересів. З другого боку, Новгород-Сіверський гурток кидає світло й на наступні часи: стає ясним, як, звідки, в першій половині XIX ст. виховувалися люди, в серіях яких жили ідеї Полуботка, як писав М. Макаревич, люди, які мріяли про незалежність України, як могло постати Українське Таємне Товариство під проводом В. Лукашевича, „Товариство з'єднаних слов'ян”, стає ясним, яку базу мали під собою і „Кирило-Методіївське Товариство”, і Шевченко, і Вінцволині змагання 1917-1919 років.

Скрупульозна праця проф. Оглоблина над виявленням Новгород-Сіверського гуртка дала ту ланку до ланцюга історичних подій, яка зв'язала Хмельницчину, добу Мазепи і XIX століття в єдиний перозрівний історичний процес, і в цьому, на мою думку, є найбільша заслуга Олександра Петровича.

Щиро бажаючи йому дальших плідних успіхів в справі дослідження історії України, треба побажати також радості, якої покищо позбавлений як він, так і його читачі, побачити надрукованими ті його праці, які ще чекають можливості побачити світ.

Всі, що надіслали передплату на „Історію Русів”, одержать книжку літом (червень, липень).

Видавництво висловлює признання відділам ООЧСУ в Клівленді і Міннеаполісі, які відгукнулись на заклик видавництва і перевели передплату на цю монументальну працю з історії українсько-московської боротьби.

Поодиноким відділам, які забули про ухвали З'їзду, пригадуємо, що розбудові і зміцненню національної культури поможемо тоді, коли наші слова і ухвали не розходитимуться з ділами.

Передплатіть і організуйте передплату на „Історію Русів”.

Ціна книжки за передплатою — 2.75 дол. Гроші надсилати на адресу „Вісника”.

ВИДАВНИЦТВО

В. Косаренко-Косаревич.

УКРАЇНСЬКА ДИПЛОМАТИЧНА МІСІЯ ДО СКАНДИНАВІЇ

(Закінчення)

Такими словами розвіяв Гулькевич мої сумніви, і я прийняв його запрошення без піяких дальших застережень. Іншими гостями були: б. міністр Чупров, б. міністр фінансів, ба навіть закордонних справ Терещенко і якийсь зросійщений граф, що його прізвище вже забулося. Я сидів між Гулькевичем і Терещенком. Останній вважав доцільним підкреслити своє „велико-українство” супроти моого „мало-українства”, бо він з великої України, а я з малої Галичини. Він напевно не очікував ось якої відповіді з моого боку: „Тим сумніше, що Ви, син Великої України, воліли служити інтересам чужої Росії, а служіння інтересам Вашої Великої а сильної Соборної України залишили нам, синам Малої Руси-України”. Збентежений тим Терещенко став виправдуватися. Мовляв — він є людиною широкого „полету,” а для такої навіть Велика Україна за мала, і тому то вибрав він безмежність Російської Імперії, яка включає в собі теж Україну. Така моя розмова з Терещенком розвіяла мабуть сподівання Гулькевича й його приятелів при столі, використати молодість і недосвідченість галицького русина-українця в інтересі Російської Імперії і панівних у ній москалів і росіян немосковського походження. Весь вечір пройшов у дусі конверзації на теми того часу без наполегливого переконування мене щодо конечної потреби збереження російської спільноти московського й інших немосковських народів.

Такі й інші факти навколо активності Баженова і Тімрота не залишили найменшого сумніву про те, яку мету бажали вони осягнути як офіційні представники Української Держави. Вербували вони союзників не для збереження і скріплення політичної суверенності України, але напаки, для відновлення цілості скрахованої Російської Імперії.

А союзників для такої мети міг Баженов дуже легко находити не тільки серед московської еміграції і однодумчих з ними монархістів інших народів, але й посеред міжнародних соціалістів. Соціалісти бо добавчували завершення соціалістичного ладу та життя тоді, коли зреалізується змога використовувати і розділювати всі земні скарби на цілому світі однією пляновою централею. Під таким аспектом награбована москалами й їх царями „цілість” Російської Імперії на просторі шостої чи п'ятої частини земного суходолу вважалась у них поступом до остаточної мети соціалізму. За те готові були вони простити творцям такої цілості всі злочини при її здобуванні і цементуванні та збереженні. Ось чому в їх очах визвольні рухи і боротьба поневолених народів натавровувались як шовиністичний націоналізм чи реакційний сепаратизм. Думання так зумовленими категоріями соціалізму, поруч категорій росіяномітичних лжеучень, вичував я виразно з розмов з представниками урядів, що належали до соціалістичної партії, як напр. із Брантінгом (що був пізніше навіть прем'єром). Особиста людяність і дипломатична чесність веліли їм висловлювати мені своє співчуття, щодо терпіння українського народу в його ко-

лоніальльній підлегlostі Росії. Але водночас дораджували нам Українцям шукати компромісу в співжитті з Москолями й іншими народами Евразії без розривання цілості імперії. Знаючи майже такий самий спосіб думання наших власних соціалістів у Центральній Раді і тодішньому проводі України, очоленому Грушевським і Винниченком — (Хай живе вільна Україна в свободній Росії — звучав напис навколо залі засідань Ц.Р. в Педагогічному музею в Києві), — неможна було дивуватися занадто чужинним соціалістам. Вони не бачили, що всі користі з такого спільнотого співжиття, навіть в чисто економічному огляді, виходили на користь тільки Москолям.

Тодішні погляди щодо Сходу Європи впродовж нашого перебування в Скандинавії з боку офіційних і приватних кіл характеризувалося у своїх звітах „Коли з боку Шведів і Норвежців бажаною є така розв’язка, яка б усунула тільки большевізм і не принесла шкоди вложеним їхнім капіталам... то бувші російські політики закраски Тимчасового Уряду всіми силами форсують федеративне єднство Росії, добиваючися у союзників помочі в такому напрямові. Деякі праві не тратять ще надії на привернення монархізму. Головна однако надія звичайно на союзників, як на сильну зовнішню поміч збройну. Бояться того і большевики, котрі вже заздалегідь арештують всіх закордонців, котрих загрожують розстріляти на випадок збройного походу союзників на територію середньої Росії... При всіх тих упованиях і страхах перед тією майбутньою великою збройною силою союзників треба звернути увагу і на такі виводи деяких дуже визначних і близько а безпосередньо стоячих до тих збройних сил і їх настроїв та положення. Передовсім зазначується з їх сторони, що поняття слова антанта взагалі доволі неозначене відносно реальної сили, тимбільше, що майже в усіх питаннях становище домінуючої тепер Америки різиться від такого Англії або Франції, поминаючи інших.

„Щодо Антанти, то її члени рахуються в даний момент з тією певною моральною відповідальністю супроти бувшого свого союзника Росії і напевно не будуть склонні піти на дорогу роздріблення Росії на ряд самостійних одиниць. Тимбільше, що в тому питанні велику ролю відограють їх претенсії грошові до цілої Росії. Руководима такими інтересами і остаючись під невпинними намовами обще-російських інтересантів, хто зна чи не піде Антанта навіть на тимчасову згоду на режим Скоропадського, як першого ступня дорожніх сходів до загально-російської федерації коштом української самостійності і демократії.” (Зі звіту 20. XI і 7. XII. 1918.)

Через таке ставлення антанського і нейтрального світу розбивалися деякі спроби допомогти українській справі з боку міжнародних сприятливих нам сил. Наприклад, після розриву Українського Національного Союзу з гетьманом, мав я розмови з головними редакторами „Соціал-демократії”, органу соціал-демократів Швеції і Данії, Брантінгом і Боргбергом. У висліді таких розмов з'явилися в них статті в обороні української демократії, що найшли

відгомін в усій європейській пресі. Але реальної користі не виншло з того ніякої, бо й оборонці української демократії змішували її з всеросійською спільною демократією.

Про ставлення Французів я писав так: „Цікаві погляди на теперішні і майбутні відносини на території бувшої Росії у Французів. Навіть у тих з них, що в більшій або меншій мірі мають відношення до ведення політичної лінії Франції, замітне колosalне незнання національних взаємин унутрі бувшої імперії, поза Польщу, яка однією просвічує їм на тлі історії до- і після-наполеоновських часів. Щодо поляків є в них ще певні гуманні погляди, але супроти інших народів їхнього російського союзника вирішальна тільки політика їхніх франців і процентів. Немнаосердно і безоглядно. Це притаманно шпаровитим і сухорахуючим реальним французам. Ось чому потрібна їм нерозривна Росія. В її одності бачуть вони забезпечення своїх рент від капіталів, вложених в російські папери. Публічна опінія цілої Франції знає лише „Росію“ і „Польщу“. Все інше лякає їх своєю новиною і через те непевністю, тим більше, що так „Росіяни“ як і „Поляки“ представляють їм все інше як не витвором німецької інтриги а то й большевицьким явищем.” (7. XII. 1918 р.)

А про погляд американців звітував так: „Мав, розмови з кількома представниками американського уряду. Виявилося, що американська демократія й її політика дуже добре розуміють значення українського народу в майбутній федерації і придають та накладають на нас о много більше задач і цілей, як ми самі та найбільші з наших власних імперіалістів. На їх думку український народ, як культурніший, повинен взяти на себе провідну роль в федерації народів Росії не лише в Європі але й на Сибірі, де не можна перейти до денного порядку над тамошніми українцями, що теж видвигаються вищостю своєї культури. Америка, згідно з їх словами, що змогла примусити англійських політиків проти їх волі принести з 14 точок Вільсона аж 13, сподівається, що й в майбутніх питаннях загально-політичних подій хватить у неї сил для оборони і переведення тих точок у діло. Через те і мови не може бути про привернення старого царського укладу або давньої централістичної системі, без огляду на її царську чи вождівсько-большевицьку форму.”

Дозволю собі при тому добавити, що один з тих американців про яких мова, містер Сімсон, представник вашингтонського уряду для зовнішньої торговельної і трудової політики хотів їхати зі мною до Києва, але був викликаний для докладу і обняття проводу одної секції на мировій конференції в Паризі, а другий, містер Стінес, воєнний аташе при американському посольстві в Стокгольмі, викликаний до Паризія як знавець російських відносин. (він був колись директором Американо-Російського Банку).

Останній звіт закінчився ось як: „Біля зірвання зносин між Швецією і большевиками витворилася ціла низка припущень, спорів і проповідань. Настрої шведської публіки розділені. Одні радіють, що нарешті позбудуться тієї пропаганди в краю, яка загрожує їх власному добробутові; другі, зв'язані з Росією торговельними інтересами негодують і зробили навіть демонстрацію, і хто зна, чи шведське правительство без рішучого натиску з боку союзників було би рішилося на цей непрінємний крок.

I. Дніпровий

ДОСТОЙНИЙ УЧЕНЬ

„Правда України“ і „Радянська Україна“ з 19. березня ц. р. вмістили з нагоди 60-ти ліття поета Рильського статті її спогади про „Півця улюбленого народом“. Статті, правду кажучи, убогі. Перелічивши твори, які написав Рильський, возвеличуєчи „сизокрилого орла Сталіна, лету якого не спинити“, Леніна, Комуністичну Батьківщину, газети підкреслюють, що поет є найвірніший син партії, до якої він прийшов в роки „отечественной войны“. Вміщено фото поета з двома орденами. Так було на тім боці.

А 1. квітня, як це подав „Український Голос Канади“, П. Волиняк „що назвав себе учнем М. Рильського“ відкрив Академію на відзначення 60-ліття Рильського. Після вступної промови П. Волиняка, поет Б. Олександров „по-

Люди з табору союзників свідомі необхідності і конструктивності їхньої політики предсказують, що через тиждень мусітиме так само поступити теж Данія, а тільки Норвегія залишиться до певної міри незагроженим притулком, і то лише для того, щоби передчасно не відрізати большевиків цілковито від світа і тим не пхнути їх на будьякий розпочатій крок направлений проти неповинних людей так інеросійських, як і російських. А в лютому 1919 р. мають Англійці бути в Петрограді. Серед правої російської еміграції радість з виразним відтінком самої жорстокої помсти і цілковитої реакції (Зі звіту 8. XII. 1918 р.).

У моїх заходах параліжувати активність Баженова і Тімрота на виключну користь „цілості Росії“ у федераційній масці власною активністю на користь народів Росії на базі повної рівноправності, особливо щодо політичної свободи, находив я допомогу з боку проживаючих тоді в Стокгольмі пп. Меленевського й Імханіцького. Не мало помогли мені в нав'язуванні знайомств і зв'язків із впливовими чинниками теж деякі шведські промисловці і торговці, зацікавлені в таких взаєминах з Україною, як і емігранти жили походженням з України, що брали українські паспорти, як напр. банкір Д. Л. Рубінштейн, батько того Сергія Рубінштейна, тоді ще малого хлопчика, що так загадково погиб ц. р. в Нью Йоркові.

Конець гетьманування Скоропадського положив кінець теж Українській Місії в Скандінавії. Баженов міг продовжувати свою активність без потреби маскувати себе „офіційним Українцем“, бо в його руках залишились всі фонди, видані йому вперед на більше місяців (говорилось про 100,000 шв. корон) для цілої місії. Інші члени-москалі ніколи не думали вертати до Росії, хіба аж після уладку большевиків. Я одинокий зі складу місії повернувся до Києва і взяв там чинну й активну участь у владі Директорії.

дав ювілейний спогад, торкнувшись біографічних даних та деяких літературних творів". Потім декламували вірші поета, співали, як то буває на всіх академіях. Не сказано, чи закінчили гімном, чи так розійшлися.

Радянська Україна хвалить поета за те, що він пише про себе:

О, хотів би я всі мови знати,
Усі краї облітати,
Усім народам закричати:
На світі правда лиши одна!

Самозрозуміло, що та правда Рильського у Москві. За це й ордени на грудях у поета. Прийнявши московську правду, він послідовно своєю творчістю помагає Кремлеві насаджувати її в Україні і в світі. Він кличе всіх:

Нести в щільник свій мозок, кров і плоть
Таких, як ти, кипучі мільйони —
Ідуть, щоб світ востаннє розколоть
На так і ні, на біле й червоне.

В Торонто знайшлося кілька десятків (за „Українським Голосом” сімдесят), які, відзначаючи ювілей полум'яного комуніста-поета, намагаються українське „ні” бодай наблизити до московського „так”. А все останнє тоді прийде. Достойного учня має поет М. Рильський в особі редактора Нових Днів. Він уважно читає твори вчителя й просвіщає земляків, щоб вони несли в щільник „свій мозок, кров і плоть”, як то кличе учитель П. Волиняка.

3 нових видань

ЧЕРГОВИЙ ФАЛЬСИФІКАТ РОСІЙСЬКОЇ НАУКИ

В свій час на сторінках Вісника коротко реферувалося про „Історію Української Літератури”, фальсифікат виданий Академією Наук ССР на замовлення Кремля в ідейному пляні воз’єднання України з Москвою.

Український Самостійник вміщаючи рецензії на „Історію Української Літератури” пише: „Однак уважне перечитання цієї праці переконує, що в ній є багато таких місць, що йдуть в розріз з комуністичними доктринами й відповідають українському патріотизму. Шкода, що автор рецензії Ю. Григорієв, а з ним і редакція, не зазначили, якого ж кольору і з під якого стягу отої патріотизму.

В пляні того ж імперського патріотизму видано ще одну капітальну працю „Нариси розвитку народного господарства УССР”. Авторський колектив: В. В. Бандеренко, Д. Ф. Вірник, І. М. Романенко, М. Н. Сидоренко, Редакційна колегія: А. А. Нестренко, І. М. Романенко, Д. Ф.

Вірник. Інститут економіки Академії Наук ССР. Видавництво Академії Наук ССР 1954 р., ст. 554.

Праця велика і написана за методологією централістичного патріотизму. Автори розглядають економічний розвиток України, як невід'ємної складової частини розвитку Росії. Всю історію економічних відносин України подано так, що Україна ніколи не була сама. „Київська Русь була спільною історичною колискою державності й культури трьох братніх народів — руського, українського й білоруського”. (сторінка 5). Їхнє роз’єдання, чи уособлення сталося тільки в XIV і XV. століттях та й то під впливом феодальних відносин і монгольської навали. В книзі 9 глав і в усіх трактується економіку України, як історично невід'ємну від Росії. В першому розділі наслідується економічний розвиток від 1654 до 1861 р. Зрозуміло чому. Чимало місця відвідено на „розоблачення” праць академіка Слабченка, професора О. Оглоблині, професора Василенка й інших науковців, „буржуазних націоналістів” за те, що вони відстоювали й обороняли самобутність економічного розвитку України, узасаднено доводили, безґрунтність феодалізму на Україні, вважаючи його явищем чужим, занесеним ззовні.

Вінстон Черчіль — Падіння Франції (Друга світова війна, книга III) сторінок 350. \$2,75. Ця книга охоплює спогади Черчіля про один з найдраматичніших періодів історії другої світової війни: Розлам Франції і найбільшої могутності нацистської Німеччини. Черчіль майстерно і просто описує як наростила військова драма, розповідаючи про евакуацію англійського експедиційного корпусу з Дюнкерку, капітуляцію Франції і страшні місяці, коли не підготовлена до війни Англія сама боролася проти ворога, який мав повну військову перевагу. Цікаві сторінки, де автор розповідає про кризу і заламання верхівки Франції. Дуже повчально Черчіль подає зразки майстерного оперативного керівництва в самій Англії.

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ „ВІСНИКА”

Передплата на рік	\$4.00
Передплата на півроку	2.25
Ціна окремого примірника	.50

Всі передплати, зокрема з Канади, треба надсилати грошевим переказом (моней ордер), або в звичайних листах, на адресу адміністрації журналу.

Банкові чеки й грошеві перекази треба виповнювати на адресу:

“V I S N Y K”
R. O. BOX 304, Cooper Sta., New York 3, N. Y.
O. D. F. F. U.

Про всякі зміни адреси прохаемо негайно повідомляти адміністрацію, рівночасно подаючи і свою дотеперішню адресу.

Адміністрація.
“ВІСНИК” — ОРГАН ОЧСУ
Редактує Колегія
Головний редактор
I. Вовчук

НА ВІЗВОЛЬНИЙ ФОНД ЗЛОЖИЛИ

Менвілле

По \$2.00 зложили: Мельничук Степан, Юрко Ясіновський, Ящук Петро, Федорців Дмитро, Возьний Василь, Назимець Іван, Довбуш Павло, Василь Ясіновський, Гречка Осип, Погощівний Олекса, Грушецький Йосиф, Теодор Яєчник, Осип Кікта, Іван Кепша, Михайло Ласковий, Іван Довгий, Теодор Транзилюк, Матвій В.

Разом \$36.00.

Амстердам

По \$3.00; Дмитро Оліник. По \$2.00; Осип Пащак, Олекса Пристай, Іван Мандро, Роман Грицак, Володимир Варшона, П. Х. По \$1.00; Василь Ільницький, Петро Зенич, Василь Дяченко, Іван Гриців, Семен Когут, Евген Бартошик, Теодор Федаш, Володимир Кривулич, Петро Буцьор, Ярослав Кравчук, Кость Качмарський, Дмитро Пукало, Іван Желязко, Роман Бабала, Николай Андрухівський, Василь Кріль, Іван Гайдучок, Григорій Федорончук.

Віллімантік Кон.

По \$2.00; Курник Василь, Богдан Стельмах, Михайло Плещ, Степан Хованець, Дмитро Купеда, Софія Ростлер, Мік Гончар, Іван Олійник, Фред Байда, Петро Карновець, нечіткий підпис, Теодор Лазар, Богдан Семчишин, Іван Гулич, Петро Хома, Петро Мархонь, Михайло Пятничика, Григорій Гайдук, Гнат Мартиняк. По \$1.00; Михайло Тимків, Михайло Антошек, Степан Савольський, Анатолій Krakoweczkij, Петро Осип, Іван Децик, Андрій Федун, Василь Теплій, Мирон Дмитраш, Степан Кінчак, Іван Гремняк, Еміль Дущинський, Іван Повалюк, Марія Русин, Михайло Гепіжак, Петро Майнич, Іван Ромах, Михайло Хомій, Науменко, Іван (нечіткий підпис), Михайло Паньків, Текля Тепла, В. Шульевський, Петро Орисин, Олександер, Биковець, Михайло Теплій, Михайло Янович, Р. Мельник, Іван Здирко. По \$0.50; Степан Поточняк, Осип Войцех, Іван Осовський, Онофрій Бандас.

Кентон, Огайо

По \$2.50; Гудзиковський Петро. По \$2.00; Степан Жабінсьбінський, Михайло Благута, Остап Данилишин, Петро Бабич, Петро Домчак, Петро Сахаревич, Василь Содук, Дмитро олішук, Микола Хлиста, Яновий Микола, Бабир, Василь (неч. під.), Голований Волод. \$2.50.

По \$1.00; Петро Максим, Марія Скублік, Павло Миронович, Майк Дротар, Михайло Бурій, Степан Домчак, Микита Смішко, Іван Фінковаш, Григорій Чекан, Качмарський Волод., Фур Степан, Гавримок Теодор, Дроздо Михайл, Опришко Волод., Дрозд Сидіпо, Олійник Іван, Цужек Онурій Харліковський Василь, О. Боднар., Фінковський Антін.

о \$0.50; Стрихальцький Анд., Григорчук Василь, Васильчишин Іван, Клюс Іван, Диль Іван, Дельчак Іван, Гнесь Олекса, Куц Микола, Якубяк, Др. Сайкева, Скублік Осип, Босий Мик.

Відділ ООЧСУ в Сиракузах

По \$5.—; Съвінціцький Г., Прокуренко М. Іванів Т., Кальмук Ф., Підгородецький, Шушко Вас., Урядник, Бондар (ресторан), Шушняк Іван, УКР 7 Нар. ДІМ, Годжак М., Карпишин П., Фенцор В., Динька А., мгр. Рубич М., Копко Ю., Павлів М., Хомицак О., Логуш Т., Кіт П., Рекуляк С., Чарлес Браун, Бобецький Мих., Гу-

Відділи ООЧСУ Метрополітальної округи Нью Йорк розпочали підготовну працю до відзначення 300-ліття міста Харкова і 150-ліття Харківського Університету.

Головна Управа СУМА за участю організацій Визвольного Фронту в 300 річницю заснування м. Харкова і в 150 річницю відкриття Харківського Університету посвячує і відкриває Сумівську Осіню.

сак П., Інж. Форнальчик Д., Ткач П., Жовніренко Яків, Гніп Хедір, Хмельницький А., Кириченко Д., Сокур Е.

По \$4.—; Лучин Мих. По \$3.—Башуцький П., Хмельницький Б., Хмельницький П., Гусар Марія, Осадчий Степан, Рибальченко М., Зліденний І., Петришин М., Гринік П., Оришкевич, Гец Лука, Ветришин І. По \$2.00; Лукачик Вас., Лебедь Вас., Дешевий Мих., Тріщ Марія, Галій Марта, Равлінсько Вас., Голіборода І., Миколаєвич І., Вернарчик Д., Лукачик С., Піцерковий О., Шербаневич І., Вовелко Анр., Мацко, Ватлер Паул, Проценів П., Гузилияк Вас., Бузько К., Луцишин Т., Шоробура Т., Пиндус Іван, Гопачило Іван Гречкосій Вас., Глива І., Трач Я., Дмитришин Вол., Бурак І., Ярема Т., Кіянка Іван, Євчук З., Др. Заваликут, Годжак Вол., Логуш Т., Руцький О., Новий Вол., Жмур В., Туркевич Гавр., Каменюк Ілько, Олійник П., Граб Михайло, Іванік Мих., Возняк Вас., Ярошленко Вас., Ярошенко Мик., Кравець Олек. Кравець Петро, Москаль Г., Бачинський Ігр.

По \$1.50; Олександрович Т., Грагай Мих. По \$1.00; пол. Ківерчук Ю., Мельник Т., Граб Омелян Голь Мих., Луцишин Ст., Машталір Еус., Пусташинчин Мих., Гусак Е., Мурин, Герла Іван, Кісіль Катр., Дрес Вік, Ковбасюк М., Жовко Є., Сембрать І., Бузько А., Шуль Мих., Бігей Іван, Тишко Е., Грипа О., Бойко Вол., Шпак С., Ропко, Атанас Марія, Високочанський, Мельничук Вол., Геців Т., Сиротенко Оксанна, Бзовицький П., Андрусишин С., Дедерк П., Майкович Д.

Відділ ООЧСУ в Йонкерсі

По \$2.— Степан Гель. По \$1.—; Іван Гончак, Степан Шульган, В. Кульчицький, А. Клос, М. Биньовський, Іван Гомза, Гавриляк, Теодор Шмагай, Теодор Корінь, Йосафат Дудар, Р. Романчик, В. Коцур, С. Коцур, Т. Коцур, Сенькович, С. Курило, С. Шульган, С. Коцибала, В. Черевко.

Відділ ООЧСУ в Бінггемтон, Н. Й.

По \$3.—; Василь Гірний. По \$2.—; Іван Іванейко, Остап Коропей, Теодор Юнко, Здеб Евген, Сальків Петро.

По \$1.—; Винник Евген, Іван Тереля, Юрій Дячук, Стефанія Євчук, Василь Петришин, Михайло Корецький, Марія Василів, Павло Опацький, Йосиф Пайташ, Василь Іваноњко.